

אוצר

בין אדם לחבירו

צילומי מקורות

שאלת שלום

מכון תורת האדם לאדם
צפת

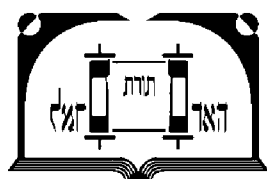
מכון תורת האדם לאדם, צפת, תשנ"ח

בס"ד

אוסף צילומים בהלכות בין אדם לחבירו

ניתן לערוך חיפוש בתוך הקובץ CTRL F

ניתן לפתוח חלון סימניות לראות רשימת הספרים CTRL B

מכון למקור הלכות שבין אדם לחבירו והפנמן

מכון תורת האדם לאדם, צפת

ושלשה הן, ותשובה על כל ^הת. ואחת. כתוב אחד אומר (ירמיה ג) שוכו בנים שובבים נאם ה' ארפא משובתיכם. וכתוב אחד אומר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם למהר אתכם. וכתוב אחד אומר (תהלים פט) ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. וכתוב אחד אומר (ישעיה כב) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו. הא כיצד? אם עבר אדם על מצות עשה ועשת תשובה, אינו זו משם עד שמוחלין לו מיד. על זה נאמר: שוכו בנים שובבים. עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, התשובה תולה ויום הכפורים מכפר. על זה נאמר: כי ביום הזה יכפר עליכם. עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכיפורים תולין ויסוריין ממרקין וכשאר ימות השנה מכפריין, ועל זה נאמר: ופקדתי בשבט פשעם. אבל מי שמחלל שם שמים, אין בו כח לא לתשובה לתלות ולא ליסוריין למרק ולא ליות"כ לכפר, אלא תשובה ויסוריין תולין ומיתה ממרקת עמהן, ועל זה נאמר: אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו:

ו איסי בן יהודה אומר: מפני מה תלמידי חכמים מתים בלא זמנן? לא מפני שמנאפין ולא מפני שגוזלין, אלא מפני שהן בוזין בעצמן:

ז ר' יצחק בן פנחס אומר: כל מי שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות, לא טעם טעם של חכמה. כל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש, לא טעם טעם של יראת חטא. הוא היה אומר: כל שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות, זה גבור ואינו מוזיין. כל שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש, חלש וזיין בידו. יש בידו

זו זה, גבור ומוזיין. הוא היה אומר: הוי זהיר בשאילת שלום בין אדם לחבירו. ואל תבוא לבין המחלוקת, ואל תשתדל לראותו. שב במקום חברים, והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש לשועלים:

ואחת: שעל כל מוני עכירה צריכים תשובה.	כריאות: איסורי כרת.
משובתיכם: משמע מיד ארפא שיש עכירה	מדרש: אגדות חז"ל.
שמתכפרים בתשובה.	לראותו: את בעל המחלוקת.
עונם: שהכפרה ביסורים.	חברים: תלמידי חכמים.
תולה: שממתינים לו.	מוזיין: נגד דעות אחרות.

המהרש"ל זח"ה לחזור שנים מקרא ואחד תרגום מותר. (ועמ"ש בזה בס' מנחת אבליים את תרגום ושרית שצ"ל: דתמים ח"ב. חיר"ד סוסי ל"א עיי"ש) והט"ו בסק"א מביא בשם הרש"ל דהכריע דבחול אסור ובשבת שרי והוא חובת היום. והמהריק"ש בספרו ערך לחם סובר דבכל השבוע מותר דהא מיום א' חשוב עם הצבות והוי כמו שמע שקוראה בכל יום ע"ש. והרי ברוך דשמיעת קריאת התורה בב' וה' ובשבת שחרית ומנחה אינה פחות חובת היום מלחזור הפרשה בכדי להשלים פרשיות עם הציבור ואדרבא הסברא נותנת שתיא יותר חיובית דנתקנה ע"י מרע"ה ועזרא הסופר (עין בק"ד פ"ב וברמב"ם פ"ב מתפלה ה"א) וא"כ אם התירו לחזור הפרשה מכ"ש דמותר להוציא ס"ת עבור האבליים בכדי שיצאו ידי חובת היום בשמיעת הקריאה בתורה.

האדם בענין אבילות ישנה שכותב דאין לנו איסור בסדר היום שהרי קורא קריאת שמע ומברך לפניו ולאחריה וכן קורין בתורה ומפטירין כנביא בענינו של יום, ופרשת התמיד ואיזהו מקומן כנגד תמידין תקנום ואומר כדרכו ואינו חושש ע"ש. וה"נ הקריאה מסדר היום היא ואין לנו איסור בה. ויעוין בספר לב חיים ח"א סי' כ"ג שכותב נמי לדמות וללמוד אבילות מט"ב הן לאיסור והן להיתר עיי"ש. [ויעוין בפ"י תוספת חיים על החיי"א כלל קליה אות ל"ה במ"ש בשם האחרונים דמותר לאבל בט"ב לעלות לתורה ולקרוא הפטרה שהרי כולם אבליים. ועין פרטי דברים בזה בשו"ת בית יהודה למהר"י עיי"ש ח"ב סי' פ"ד ומחזיק ברכה ורוח חיים על או"ח סי' תקנ"ט אות ב' וכה"ח שם. ואכמ"ל].

ח) עו"ד נראה לי להוסיף טעם לשבח בהא דאמרינן דקריאת התורה של חובת היום לא נכללה בכלל האיסור שאסרו לאבל לשנות בתורה. עפ"מ"ש הרמב"ן בתוה"א בענין האבילות לתרץ הקושי שמקשה הר"ש ז"ל דהיאך אסור בדברי תורה הלא אמרו אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין, ומתוך הרמב"ן בתירוק אחד, (שמביא הערה"ש כאן) מפני דכיון דמיחייב למיקרי ק"ש שחרית וערבית ויצא בו ידי חובתו ומקיים חובתו בו הילכך לא פסיקא ליה ע"ש. וא"כ לפי"ז הא הרי בק"ש שחרית וערבית לא יצא מיהת ידי חובת התקנה של קריאת התורה בציבור בימים שקבעוהו לכן, ולכן שפיר לא אסרוהו לאבל בשמיעת קריאה זאת. מכל הלין נלפענ"ד דאפשר שפיר להוציא ס"ת לקריאה בב' וה' ובשבת אפילו כשרוב המנין או כולו המה אבליים ל"ע ובאין אחרים גם להעלותם לתורה.

ו) **שולח האיתי** שבבב"א דהא הסברא דחובת השמיעה בציבור אינו גרועה מהשלמת ב' מקרא וא' תרגום שהותר גם בצינעא לכו"ע, וכי השמיעה לכו"ע הותרה כבר עמד גם הדעת קדושים על יו"ד ע"ש. וא"כ מינה כשא"א לשמוע אם לא יתירו להם גם הקריאה כגון כשרובם או שכולם אבליים דאזי מותרת גם הקריאה כדי שיע"ז יצאו ידי חובת היום. ויע"ש בדעת קדושים שדן עפ"י דמדוע לא יתירו בכלל גם לקרותו מכיון שהתירו לו השמיעה והרי בין כך שנמע קעונה, ומה תוספת חומרא יש כ"כ כשגם עולה וכותב דצ"ל שהיא חומרא יתירה ולגדר בפני הסוברים שבכ"ה הר"ל שזה עם לימוד בפ"ע הלכות ע"ש, ומובן דחומרא יתירא כזאת אפשר להתמיר כשע"ז לא תבוטל לגמרי הקריאה דאחרת הרי יצא שכן בהמסדן שלא ישמעו קריאת חובת היום ואפי' להגידולי הקדש שם שכותב לחלק ולומר דאף דשמיעת הפרשה מקריאת הש"ץ יהי בגדר שמו"ת שהתירו הפוסקים מ"מ לעלות ולקרוא מתוך ס"ת כשר בצבור וזה מצות נתינת בפ"ע דהא העולה לס"ת מברך ע"ז בפ"ע א"כ בע"כ שזהו מצות ת"ת נוסף על שמיעת ששומעים הצבור מבלי עלייה לס"ת לכן אסרוהו הפוסקים להאבל ע"ש. מ"מ היינו דוקא ג"כ כשע"ז שלא יעלו לס"ת לא התבטל חובת השמיעה אבל אם התבטל אזי יש להתיר זה משום חובת השמיעה. וזהו חוץ מה שיש לפקפק בעצם דברי הגדולי הקדש ובראיתו מהא דהעולה לס"ת מברך ע"ז בפ"ע, דהא הרי מבואר בטור ובשו"ע או"ח סי' קל"ט סעי' ח' דזה שמברך הוא דמשום כבוד התורה נתקנה כשקורא בציבור ע"ש. וא"כ אין מזה כל ראי' שזהו מצות ת"ת נוסף על השמיעה ששומעים בציבור, כמובן, ואכמ"ל. ז) קיצורו של דבר. מכיון שהקריאה בב' וה' ובשבת שחרית ומנחה קבועה וחובת היום היא הרי היא בכלל כה מה שנקבע בסדר היום שלא נאסר לאבל ונשתמש בזה בהנחתו של הרמב"ן בספר תורה

סימן נה

שאלת שלום בבית האבליים
(סימן שמה)

סעיף ד. ודע דנ"ל דכשם שאין שאלת שלום בבית האבל כל ז' לא האבל לאחרים ולא אחרים לאבל כמו כן אחרים זל"ז לא ישאלו לשלום בבית האבל דבתוך ימי שבעה אין להזכיר שלום בבית זה.

א) לפענ"ד זהו דין מחדש שאין לו לבאורה יסוד וטעם, דמה ענין שאלת אחרים שלום זל"ז בבית האבל להא דאין האבל שואל בשלום אחרים, לא אחרים בשלמו, דזה שאין האבל שואל בשלום אחרים הרי זהו דין בהאבילות כדילפינן בגמ' במ"ק ד' ט"ז ע"א מקרא דחוקאל האנק דום, וכן זה שאין אחרים שואלים בשלמו מנומק בגמ' ד' כ"ב ע"ב הטעם מפני

שהוא אינו צריך בשלום ואילו בשאילת אחרים שלום ולפיכך בבית האבל הרי אין לא הא ולא דא ומנין לנו איפוא לחדש מעצמנו בכזאת דאין בכלל להזכיר שלום בבית זה? ואדרבא מהגמ' והרמב"ם והשו"ע משמע דחזקא שאילת אחרים בשלומו וכן הוא בשלום אחרים הוא דאסור, אבל שאילת אחרים שלום זל"ז בבית זה מאן דכר שמייה לאסור.

והנה הערה"ש כבר הזכיר מחידושו זה גם לעיל בס"ש ש"ג סעי' ד' לומר דגם בבית האבל אין שואלין בשלום זל"ז ושם כתב לנמק הטעם מפני דכיון שהוא מקום צער לא נאה להתראות בשלום, ורצה לדמות זה להא דבכפר קטן אין שואלין שלום זל"ז כשהמת בעיר ע"ש.

אבל בספרנו רמת דהל סי' נ"א כתבנו להשיב גם על הטעם זה ולבאר שאין הגידונים דומים כלל והעלינו שאין יסוד לאסור השאילת שלום בבית האבל ע"ש.

כן אין כל טעם מה שרצה הערוה"ש שם במאמר המוסגר לומר עוד טעם לאסור שאילת שלום בבית האבל משום דהוי כלועג לרש כלומר אתם שרוים בצער אהנונו בשלום ע"ש, דהיכן מצינו מין איסור של לוועג לרש כזה היכי שהחי מכחיש את החי וכל אחד מהם מצוה בדינים מיוחדים ומתנגג כפי דיני התורה שהוטלו עלינו.

אלא זאת מיהת יש לזוהר משום מדת דרך ארץ ההבעת השתתפות בצער האבל, שהאחרים לא ישאלו זל"ז בשלום בקולו ובכלל אין להרבות בסתם שיחה בטילה בבית האבל כי אם בדברים שיש בהם בנדי לנאם ולהגיה דעת האבלים בהפגת צערם, וד"ל.

ב) ואע"ך גם זאת דהערוה"ש נראה כסותר א"ע בדבריו בנוגע לשאילת שלום לאבלים בזה"ז. דבשם בס"ש ש"ג סעי' ד' כותב דיש מקילים משום דשאילת שלנו אינו כשאילת שלום שלהם וחלילה להקל. ואילו כאן בס"ש שפ"ה סעי' א' כותב רק לשאול על הטעם הזה דאיכ גתיר גם קודם ל' וכו'. ועל קושיתו זאת ויהי כמשיב. לאחר יד וכותב וכמדומני שעכשיו גם בתוך ל' אין נוהרין בזה ואולי מטעם זה, ואיכ הרי יוצא כאילו בא ליישב על הא דמקילין אפי' בתוך ל' ולהתאים זה עם הטעם שנותנים דשאילת שלום שלנו אינו בכלל שאילת שלום שבגמ'. וי"ל דהערוה"ש הסתפק במה שמציק לבסוף לעיין במג"א בא"ח סי' תקנ"ד. והמג"א שם בסק"א כתב להשיג על טעם השריע בזה והסיק לאיסור ופסק כמותו גם הערוה"ש בא"ח שם סעי' י"ח כיעו"ש.

וע"ש בא"ח מ"ש ע"ד המג"א. ועיין בבאר הטב"כ כאן בסק"ב מ"ש עוד כמה טעמים על מה שמקילים האידנא בזה וכן בספר שערי דעה על יו"ד כותב לבאר דנשתרבה המנהג לומר גם שלום עליכם משום דע"פ רוב הבאים ממקומות אחרים

אין השואלים בשלומם יודעים אם הם תוך יב"ח ובשבת כשלא שאלו נעשה מזה אבילות בפרהסיא ומכ"ש כשישאלו והנשאל יודיע לו שהוא תוך יב"ח נעשה מזה אבילות בפרהסיא ע"ש.

וכדאי לצטט גם טעם מחודש שראיתי שכותב בזה בספר שבט שמעון, והוא עפ"י זוהר פ' וישלח על קרא והוא עבר לפניהם, וישתחו ארצה, ר"א פתח כתיב ואמרתם כה לחי ואתה שלום, והא אתמר דאסור לאקדומי שלום לרשיעיא, אלא להקב"ה קאמר וחשיב נבל העליה קאמר, וכיון דהשתא המון רשעים רבים ואי אפשר להשמר שלא ליתן להם שלום דבדורות הראשונים היו הרשעים רק אחד במשפחה ושנים בעיר והובדלו מקהל לדראון ולחרפה, לא כן עתה רבים הם, לכן צריכים עתה בשאלת שלום לכוון לדי' שלא לעשות איסור ליתן שלום לרשעים דאין שלום אמר ד' לרשעים, ולכן שואלים גם באבלים ואף דאצלם צ"נ שרוי השלום הלא מכוונים להקב"ה דעמי' שרי' השלום, ע"כ. ע"ש.

ג) ואחרי שובי נחמתי מתוקף דברי נגד הערוה"ש שבאות א' בנוגע לשאילת שלום זל"ז

בבית האבל, דראה זה מצאתי עתה אסמכתא לדבריו בספר שבלי הלקט ה' שמתות סי' כ"ב דמביא שם בשם תשו' הגאונים שכתבו אחד מהטעמים שא"א הלל בבית האבל שהוא עפ"י דברי הא"ר דאין שואלין שלום זל"ז בעיר קטנה, השתא בעיר קטנה אין שאילת שלום ביניהן הלל בבית האבל דכתיב ביה זה היום עשה ה' גילה ושמחה בו לא כ"ש דלא לימרו עיי"ש, הרי כמעט הופחה מפורשת לדברי הערוה"ש, ומה שיש לדון הוא רק זאת אם אמנם נמקבל טעם זה להלכה, ויש להאריך.

סימן נו

א. חילוקי דינים בהשתתפות לאבל על אר"א בשמחת נשואין בתוך יב"ח לאבילותו.
 ב. אחי בעלי השמחה והקרובים שלב החו"כ מצטערים באי השתתפותם.
 ג. השתתפות קרובים בשבת הן בחתונה והן בשבת שלפני כן כשקוראים התתן לתורה ועושים קידוש.
 ד. אם יש גם בזה דין של שיגערו בו חביריו.
 ה. באשה אבילה ובעלה דורש ממנה להשתתף. ו. השמעת ד"ת על השלתן אם נחשב כעומד ומשמש.

(סימן שצא)

סעיף י' ונלע"ד במקום הכרח יש לסמוך על דיעות המקילות דהלכה כדברי המיקל באבל ובשמחת בניו ונכדיו וודאי מותר.
 א) השיטות שהביא מקודם לזה הערוה"ש על אודות השתתפות בשמחת נשואין לאחר שלשים

הבח' עקיבא רז הי"ו ישיבת מיר

אי שאילת שלום הנהוגה בימינו
היא כפי התקנה הנזכרת במשנה ברכות (גד).

שמים בשאילת השלום, ומן הסתם אף אם נאמר שמעיקרא תקנו לשאול באמירת "ה' עמך", מכל מקום כשנשתנה הדבר והדוגלו לשאול באמירת "שלום", היה נמי מכפי התקנה שמותר לשאול שלום חבירו בשם. זאת ועוד הנה מכה דוכתין בש"ס מוכח ששאילת שלום שבימי חכמי הנ"מ היתה באמירת "שלום". הנה בברכות (ו:) אמר רבי חלבו אמר רב הונא כל שידוע בחבירו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום. עוד שם (ז.) אמרו עליו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם. ובשבת (י.) אמור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ ועיין בפרש"י שם. וכן אמרו בבבבבב רבה (פרשה כא סימן א'): ואם בא אדם מן הדרך שואלין לו שלום, וכן שחרית שואלין לו שלום ובאמש כך שואלין בשלום, ע"כ. וכ"מ מהוה"ק (ס"פ מקץ) ע"ש. הרי שמנהגם היה לשאול באמירת "שלום" בלבד. ואף שכוזו אמר "ה' עמכם" והמלאך אמר "ה' עמך", מ"מ י"ל דאין עיקר התקנה היתה לשאול שלום כאשר הם שאלו באמרם "ה' עמך", אלא למדין מתם שמותר להזכיר שם שמים בכדי לשאול בשלום חבירינו, שכאשר הם שאלו באומרם "ה' עמך", כן אנו שואלים באומרינו "שלום", שהוא נמי שמו של הקב"ה. וע' בפירש"י ובהמארי שם. וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשניות שם וזה לשונו: בכלל התקנות שתקנו שיהא אדם שואל בשלום חבירו בשם האל, מפני שמילת "שלום" הוא שם משמות הקב"ה. והביאו ראיה שהדבר והוא מותר מענין בועז שאמר "ה' עמכם" והשיבוהו "ברכך ה'", ע"כ נמצא דשאילת שלום שבימינו באומרנו "שלום"

שנינו בנימין (סא.) ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום. ופירש"י ואע"פ שמטיל על הנכרי שם שמים שהשלום שמו של הקב"ה, ע"כ. והנה שנינו בברכות (גד ע"א) והתקינו שיהיה אדם שואל את שלום חבירו בשם שנאמר (רות ב) והנה בעו בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'. ואומר (שופטים ו) ה' עמך גבור החיל וכו'. ובת"ר"א (ו"ד סימן שפ"א ס"א) כתב: יש מקלין בשאילת שלום האבל לאחד לי יום, ואין מעם להם אם לא שיחלקו לומר שזה שאנו נוהגים לא מקרי שאילת שלום דבימיהם, ע"כ. והיינו דאמירת שלום שבימיהם היתה "ה' עמך" "ה' עמכם" כדרך שאמר בעו, וכדרך שאמר המלאך, וכמו שכתב המהרש"א באגרות (מכות כג), ע"ש. ומה שאנו אומרים כיום "שלום" אינו כמנהגם ואינו כאשר תקנו מעיקרא. אלא שנשתרבב הדבר לשאול הכי מתוך התקנה שהתקינו לומר "ה' עמך" משום שאילת שלום, ולעולם אין כוונתנו באמירת "שלום" להזכיר שם שמים - את שמו של הקב"ה שהוא שלום וכראמרינן בשבת (ו"ד רע"א) ששלום הוא שמו של הקב"ה. ורק תהיה כוונתנו בזה לברך את חבירנו שיזכה לשלום. וכמו שכתב מ"ה אליעזר פאפו ז"ל בספרו "פלא יועץ" (סוף ערך ברכות): וכשנותן שלום לחבירו יכוין שרצונו לומר שלום יהיה לך, ע"ש. ואם כן מזה שכותב רש"י ואע"פ שמטיל וכו'.

אולם רחוק מאד לומר הכי שבשאילת שלום שבימינו אין הכוונה על שמו של הקב"ה שבפשוטות נראה שמנהגינו נבע מכה התקנה, והתקנה היתה שמותר להזכיר שם

אבן שאילת שלום בימינו שלמה רמא

קיצר בלשונו ואמר "שלום". והו' שכותב הרמ"א שאין שאילת שלום שלנו כשאילת שלום שבימיהם. ואם כן מעתה לפי שיטה זו לעולם י"ל דמה שאנו שואלים ב"שלום" אין כוונתו להוכרת שמו של הקב"ה, שהרי מכל הני דוכתין דהש"ס לא קשיה למימר הכי, וכמשנ"ת. והדרינן להא דכתבינן כריש אמיר. ואינו מוכרת.

א"י נמי יש לומר דמה שכתב הרמ"א הגו' יכון כפי שכתב המתרשי"א במכות (שם) וז"ל: ועוד יש לומר דהכי קאמר דמותר לשאול שלום בשם, דהיינו כי תק דלא הזכיר לו נתינת שלום רק "ה' עמכם", שהוא בעצמו שאילת שלום, וכן ה' עמך גבור החיל וגו'. שלא הזכיר לו "שלום", רק "ה' עמך" הוא היה השאלת שלום, ע"ש. ועי' בחידושי הרש"ש (ניטין סב ע"ב). ואמנם בכדי שלא יקשה למתורשי"א מכל הני דוכתין דהש"ס דמשמע דהיו שואלים בהוכרת "שלום" ולא "ה' עמך", על כן י"ל דיסבור המתורשי"א דלעולם מעיקרא כשתיקנו תקנו לשאול באומרם "ה' עמך", אך אח"כ נשתנה הדבר ונהגו לשאול באומרם "שלום" או "ישים ה' עליך שלום".

הינה מכפי התקנה שיחיה אדם שואל את שלום חברו בשם. ושכן היה המנהג בזמן חכמי התלמוד לשאול שלום באומרם "שלום" כמנהגינו. ומעתה אתי שפיר מה שכתב רש"י בסוגיין ואע"פ שמטיל וכו'.

אלא שמעתה פש לן לברורי מהו שכותב הרמ"א הג"ל: שזה מה שאנו אומרים אינו שאילת שלום דבימיהם. והנה רש"י במכות (כג ע"ב) כותב: ושאילת שלום בשם דמותר לאדם לשאול בשלום חברו כגון: "ישים ה' עליך שלום". ואין בו משום מוציא שם שמים לבטלה. מרבי. לישנא אחרינא שאילת שלום בשם דחייב אדם לשאול בשלום חברו בשם, ואנו נמי כי שילינן אהדדי מרכינן שם דשלום שמו של הקב"ה דכתיב (שופטים ו') ויקרא לו ה' שלום לשם ה', ע"כ. ומעתה י"ל דמש"כ הרמ"א אתי כהלישנא קמא דסיברא ליה דשאילת שלום דימיהם הוא באומרם "ישים ה' עליך שלום", ונמצא כי הוכרת שם השם הוא לא באומרם "שלום" אלא ב"ה". ולשיטה זו נצטרך לומר דהא דאמרינן בכוליה דוכתין הג"ל דשאלו "שלום" אינו מדוקדק, דלעולם לא היתה שאילתם אלא באמירת "ישים ה' עליך שלום", ורק שהש"ס

בשכל אחד יראה להרגיל הקונים אללו. מרע והמנו
בניכס שמה שימכור האחד יזמר מחבירו יחי להלאין.
דבינו שיתן לחבירו חלי דמי יסרוז המחירה ליקח
מחבירו סחורה כנגדו. ואירע אכל ב"מ לאחד מהם.
מכו שימכור השני בחמות שלו:

א תשובה. לכאורה ה"י נראה כיון דבימי אבנו
חסור האכל למכור. וגם אפי' בשני
שופים הנחמים שאירע אכל לאחד מהם חסור השני
לעשות בפרכסיה כדאיתא בג"ע י"ד סימן ש"פ סעיף
כ"א. וא"כ גם בנ"ד דכל מה שמוכר השני י"י על
שופים ל"י הנאי שלטס ואסור אם הדבר מפורסם.
כיון דהאכל חסור למכור. נמצא דכל מה שימכור השני
י"י על שופים:

ב אמנם לאחר העיון נראה דמוכר השני לפסד.
דאף דל"י פנאי שלטס אם האחד לא ימכור
והשני ימכור י"י על שופים. וכו' בשו"ת מנחת
אבל לא כשיארע אונס כזה לאחד שלא יוכל לעמוד
בחמות כלל. וכדאי אדעתא דב"י לא הכנו. ואף שכתבו
סו"ס בכמוצות (מ"ז): ד"ה שלא הכו לה דביכא דאפסד
שהשני לא יראה רק בכל גווי לא אמרינן הכי ע"י.
מ"מ הכא דחבירו לא ירויח. דאם י"י לו חלק גם השני
יאסר. מה שפולט י"י לו בשגס לו גם לשני לא י"י:

ג ועוד נראה דאפי' אם י"י לשופק חלק מוהר.
דהנה קשה ל"י על דין זה דשני שופים
חנונים כנ"ל. דלמה לא נאמר שופק ארסתי דנפשי'
פב"ד וי"י מוהר כמו אריסות דהנה דמוכר בימי אבנו
כשדכו ב"ד הארים חטוס דארים ארסתיא דנפשי' עבד
אף דמלאכת מחובר חגי"ב דבר מפורסם. ור"ל לפמ"ש
ה"רן בסוף פ"ק דב"י אהא דארים אריסותי' פב"ד
ו"ל ולא דמי לישראל ונכרי שקבלו עדה בשופים שלא
יאחר לו הישראל טול אהס בשבת ואני בחול. דהנה
מלאכת הנהה אישראל נמי רמיא. אבל הכא כולי
אנכרי רמיא ולא הישראל כלל. וא"כ הכא נמי בשני
שופים חנונים כיון דמלאכה על שריסס. לכן אסור
השופק לעשות בפרכסיה כיון דהשופק הוי שלוחו של
האכל. כיון שהמחלה כוסל עליו. ולפ"י בנ"ד של
החטס מוטל רק על השני ולא על האכל וה"י מוהר כנ"ל:
ה"י אברהם.

כיוול. דהנה כיון דכלא ישנה על המשכר מ"י. דאי
ישנה הא מחסינן לה עד שפול ומד גופא היא ואל
להוליא הולד. ולפ"י בניחן דידן נמי מחויבין להוליא
ראשו. דהנה הב"י בסימן שפ"ד כתב בשם הרמב"ן בס'
חורת הארס שמיא הירושלמי מה ח"ל כ' קבור מקברו
זכאן שאיט נעשה מה חלטה עד שיה"י ראשו ורובו
י"ע. וא"כ כיון דאיט מקיימים מלות קבורה אלא
בראשו ורובו. ואם לא נוליהו מפנים לא יק"ס
המטה ור"ך לפוליהו:

ד ונ"מ באב"י אחד בפנים י"י לפיין כיון דאיתא שם
דאם כבר סימא עלמו על ראשו ורובו. שוב
מסמא עלמו אף לאב"י שגא"ר. ע"כ דשוב י"י מלוה
לכל האב"י ונהטעם לזה י"ל דאב"י אחד דומה לשירי
מלוה דאיתא בפרק ר' ישמעאל דמשום חביבה מלוה
בשעמס לא דחינן שבת. רק אם כבר דחיה שחיטה אח
השבת י"ע. והנה כיון דקבורה האב"י אינו מוצק אם
כבר דמה המה האיסור שומאם שוב דוחין אף בשביל
הב"י אחד. אבל בחמילס אין דוחין בשבילין:

ה וד"ה דכתב הרמב"ן ופסק במו"ס סימן רס"ב
דאם נהנו בארון וקברו קיים מלות קבורה.
י"ל סתם ארון של עץ. ואיתא בפרק כסוי הדס בנסורה
של עץ קיים מלות כיוסו דמין עפר הוא. וא"כ אם
חיבר העץ לקרקע חשיב כארעא שחיכתא:

ו א"ר"ם י"י להביא ר"י מוסף האריק שניתן
בנילוס בארון של כנול. ואם ה"י קפידא
בדבר ה"י לו ליתנו בשל זהב דמקרי ג"כ עפר לענין
כסוי. או בשל עץ וליהן עליו כנול וכיוולא. גם מדכתב
הרמב"ן בארון ולא חילק בין ארון לארון משמע דכל
ענין קיים:

ז ע"כ ה"י נראה טעם שמשפילין להוליא הולד חטוס
דאיתא בכמוצות (ק"ד) דאף נפלים שומדים
במחיות הסמים. ונפקא ל"י מדכתיב נבלתי יקומון.
וי"ש לומר דייס דוקא שילא לאויר העולם אף שמתו.
מה שאין ק כל זמן שהס בנמי אמן חשיבי כאב"י
מאב"י וע"כ הכוללה הוא לסוכה סולד. וע"כ בנ"ד
שכבר יאל רובו וק"ל מי שילא רובו כרי הוא כילוד.
וע"כ אי"ל להוליא ראשו. ואם אפשר בנקל אין קפידא
אבל להלינה עבוד זה או להפקיע כריסה חליטה. וכל
זה כתבתי לפלפולא ולא להלכה כ"ס למעשה כ"י הוא
ענין אשר יסודו נעלם מאסטו:

ח שוב נסייבתי שבראי מוסף האריק לאו ר"י.
שיוסף לא רפה להקבר כלל בקרקע מארים
להיות מרע בקרקע ח"ל. דמפורס בש"ס דקבורה
מה כמו זרישה. ומאחר שקודם מ"מ לא ה"י חיוז ה"י
י"טל לעשות כן. והרי כתב הרמב"ן דהאבות לא ה"י
מקיימן סחורה כח"ל כ"ס בשנין קבורה מה בארן וק"ל:
נאום ה"י אברהם.

סימן תעד
ב"ה י"י א' ויקרא תרמ"ז.
שפעת שלום וברכה לבבוד אהובי יריד נפשי
הרב הגדול המפורסם נ"י עה"י בקשיח סוהר"ו
יעקב נ"י לאגרא האב"ד דק"ק נאשעליסק.
א דבר מה שרצה כ"ס לחלק בין שאלת שלום
לברכה שלום דשאלת שלום שחשבו לחי
שא"ט שרוי בשלום כ"י דוקא לשאלו אם הוא בשלום
ולדידי אין כפי' שאלת שלום כמו שחשב כח"ד רק
ששאל שהש"ח שיה"י חבירו בשלום. והרי שאלת שלום
בשם למדו בפי' הרואה מדכתיב והנה בוסו בא מביה
לחס ויאמר לקוריים ד' עמכם וסם מתרגם המחננים
ואחר להגידא יאה מימרא ד' בסערין. ובאלש"ן שה
ה"ל עוד יתכן למדוי שר"ך החשיב שלום למוסף על
השאל בשלוחו זה כ"י הוא ברעס שיה"י ד' שמהם וזה
כוס"ט

סימן תעב
ד"ב אחד.

שאלה בשני אנשים שה"י לכל אחד חנות מחין
סחורה אחת. וכדי שלא יה"י מריבה ביניהם

הוסיפו שלא בלבד ישי' כי עמו כי אם גם יברכה הוא יתנדך בעלמו עכ"ל. הנה מפורש כי שאלת שלום הוא בעלמו ברכת שלום ובמחמתו (כ"ג): פרש"י ושאלת שלום בשם דמותו לאדם לשאל בשלום חבירו בשם כנון ישי' ד' פליך שלום עכ"ל. הנה דשאלת שלום היינו ברכת שלום. ובתום קדושין (פ"י): לכוונה נראה מוס' דשאלת שלום וברכת שלום פרי מלי. אך בתום בית (פ"ו). מבואר שאין הפ' ק. והחילוק בין לשלוח לה דברי שלום האור בין לשאל את בעלך. ומה שזוהי. כן פרש"י שם היך היא:

ב) ומה דקיל למר למס לא יתפלל עליו שיסור מינון ויהי בשלום. הנה התפלה הוא שמתפלל נעשה ליגור שפ"י יורד הספפ על מי שמתפלל עליו כמ"ש הר"ן בדרושיו פסין מפילת יתקן על רבקה שפ"י רבקה עמדה אללו בעת התפלה י"ש. הרי דשפפ יורד מיפך בעת התפלה ועל מי שאינו שרו בשלום אי"ל שירד עליו שפפ שלום:

ג) ומה דקיל למר כהא דמכני' להש"ם מטובה מהו בשאלת שלום וכפי למיפשט תמנהי דמפנית ואסורים בשאלת שלום כבניא הנופין למקום. וקיל למר דהא ודאי כפי' דמטובה בשאלת שלום היינו אם מותר לשאל בשלום אחרים אבל ודאי אחרים אסורים לשאל בשלומם שפ"י אינו שרו בשלום ומרוחק מן העדה. וא"כ אי"ל דהא דתפנית דאסורין בשאלת שלום היינו משום לאה דחבירו שחבירו ג"כ מטוב לשמים. לרידי לק"מ דשם כל הדיו משום שאין הש"ת מרוצה לכם ואין גשמים יורדין. והרי כל הפנימם שיהי הש"ת מרוצה לכם שירדו גשמים ויהי בשלום. פ"כ ודאי מותר. ומזה בלבד אם חבירו ישי' שרו בשלום. היינו שיהי הש"ת מרוצה לכם וירדו גשמים ויהי בשלום. ופ"כ האיסור משום לאה דמכני' שאסור בשאלת שלום. מפני גס במטובה אפשר שמתור לשאל בשלום המטובה כיון שדבר המטובה לשמוע דברי חבירו ויקרבוה וכדמין במ"י מדין שמתקדש ברכו את המטובה השוכן בבית הזה ישי' בלבך שהשמוע לדברי חבירך ויקרובך. וכל שדבר לאו כמתוסר מפני ג"כ ברכת שלום. וכדו פדין מתחוסר זמן למעין דלוי בקדשים ולקלת פוסקים גם למעין דשלב"ל. ולא דמי לאלל דמתוסר זמן. והי' בזה שלום וברכה וכ"ס למר ולמורו:

כגפשו תפשו ריש ושי"ת הק' אברדה.

ח"י דבר שרלה כ"ס למקן בין הפרקים בענין הכבוד דרם בין ת"כ לאלל ישי' כ"ס בהשו"ב מהר"ל סימן ר"א מקור הר"ן דאין חילוק ובשניהם אכור. וקול רנה וישופה כאלל דקיקים ישפ. וישמחו בשמחת הנה הקדוש בכפרות להגלל ממשיח חמן: ירדו דצ"י.

אף דבליקוט מששים לעולה אסור כימבואר בר"מ וא"כ הי' אפשר לומר דוקא פירות שגדלים על אילנות מותר. דלא דמי לעשבים שגדלים על בהיק משא"כ פירות שגדלים על האילנות והאילנות גדלים על בהיק. אבל לחמוך האילנות שגדלים על בהיק דומה ללקוט עשבים דאסור. אך בר"מ כ' טעם אחר לתקן בין לקוט עשבים ד"ש משם מראית עין. שהרואים מרחוק יחשבו שלוקטים מעל הקברים ענמם אבל אילנות אין דרך למטמם על הקברים ענמם. וא"כ גם לחמוך האילנות מותר:

ב) א"ך בלוחם שיש בהם ספק קבר שאמר הכ"ח למוכרם וליתן הדמים ללדקה או לשומר בה"כ. ומהם מעלתו כמה שאמר לזורך מלוה. הלא ברמ"א מבואר דלרפואה שרי ללקוט הפירות וביינו חומס של הקברות ענמם. דבאינו על הקברות ענמם בכל ענין שרי. הנה פשיטא ל"י למעלתו דזורך מנוה דומה לרפואה. והגם שכן נראה דעת קלת אחרונים. אך לא פיינו במקור הר"ן בתה"ד דקברי' דרב דסק"י מי"י' לאישתה בה יומה משום דאין זה גנאי למת ואדרבה זה כבודו שפירו חשיב ומזכר משאר עפר אבל בעלמא לא שייך משום רפואה והיה מטוב אחרת. משום דחזין דחמירא איסורא דאם ליקט שורפן במקומן. רק אם הגוים מרעים בהמם בע"כ של ישראל דבכ"כ לא שייך קנס ומשך ורזה טעם דשורפן במקומן שוב מותר משום דחוק הציבור שלא יטערו לחמות. וכן התיירו של מהר"א שמוכרין הפירות כדי להגיל הקברות שהוא כבודם של מתים. אבל בשביל מלוה אחרת לא מותר למטום בידים כיון דחמירא איסורא. מדמין שורפן במקומן ק' מבואר בתה"ד:

ג) ומה שאמר הכ"ח בספק קבר אף דלכאורה הוה ספיקא דרבנן דלקולא. ה"ל לכבי' דשאני הכא דחמיר איסורא דאסור אפי' לרפואה. ושאר איסורי דרבנן שרי לחולה שאכ"ס פ"כ תמיר משאר איסורי דרבנן ואל"י לתומרא. ושי"ל דהא כבי' כתב הפוסק דאסור למטום עשבים בבהיק אפי' שלא על הקברים דאיכא משום מראית עין שיחשבו שחלם של הקברים ענמם ומדאסור סתמא משמע אפי' בלנפא כנון בלילה ואפילה. וז"ל הפוסק משום דכל שאסרו חכמים משום מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור. ובסימן ר"י"ח כתב הכ"ח דוקא בהמדד איסור דלורייסא אמריק אפי' בח"מ אסור ל"ל דהחמירו בו כמו באיסור פורה. ודחמיר איסורא כבוד מתים כדברי המרדכי וא"כ ספיקו לחומרא. או י"ל דבי"ח לאו משום איסור מראית עין אפי' עלה אלא משום דהרואים יחשבו שהולשים מקברים ענמם הוא בזיון למת נגד הרואים שיחשבו ק' אף שבאמה אין הדבר ק'. ואף דהרואים לא יחשבו שק סדנר בזיוור רק שיחשבו. הרי דאף בספק איכא משום כבוד מתים. וע"כ בספק קבר ג"כ יש בו משום כבוד המת. סוף דבר אינוי רואה מקום להקל בספק קבר:

ד) ומה שהאילנות גדלים בבהיק הוא בזיון למתים שפ"י באים פגלים לנטוב מן העלים ורוממים ע"כ הקברים. גם זה אינה טענה דהא כתב המרדכי כהא דח"ס ליקט שורפן במקומן כדי שלא יחשדו אותו שמוליכו לבסתמו. הרי דאף אחר עליקמו מ"ה הפגלה מהם חשיב בזיון למת. וכן לשון הרמב"ם פ"ד מה' אבל כתי' הקברות אסורין בהגאה כ"ד אין אובלים בהם כ"י והיינו משום בזיון המת ודאילו משום דמה אסור בהגאה הלא קרקע שולם אינו גאמר. וא"כ כ"ה דחמירא

• ולנו עוד ראי' מאברהם דיום שלישי למילתו ה"י וזה הקבי"ה ושאל בשלמו של יתכן. פירוש אחר רק ברכת שלום. (מנעל שם שמואל זוקללה"ה)

א

ג' אם יש קפידא מלכתוב שלום במכתבים ובדבר כשכותבין מכתבי רעות אם יש קפידא מלכתוב תיבת שלום לגמרי או שצריך לחסר המ"ם /המ// ולעשות נקודה לסימן הנה ברמ"א יו"ד סימן רע"ו סעי' י"ג שיש נזהרין אבל הש"ך ס"ק ט"ז וכן בנקה"כ כתב דרוכ העולם אין נזהרין בזה, והעיקר שיש שנוהרין הוא כשכותב תיבת שלום לברכה שהוא בתחלת המכתב ובסופו אבל כשכותב ספור דברים שיש שלום בין פלוני לפלוני לא שייך זה כלל כדאיתא בפ"ת ס"ק כ"ח בשם רדב"ז. ואני בעצמי ברוב מכתבי שהוא מה שאני משיב בדברי תורה אני גומר כתיבתו דהא מכתב זה יזוהרו בהכרח לשמרו מחמת שהוא דברי תורה וממילא הרי יהיה גם זה שמור, ואף שם ממש היה שייך להתיר דכל הטעם הוא שלא לכתוב שמות באגרת כדי שלא יבא לידי בזיון ומכתב בדברי תורה הא לא יבא לידי בזיון, אך שמ"מ בשם גמור כשנזדמן צריך אני להזכיר באיזה מכתב אף של דבר תורה איני כותבו אלא בקוף במקום הה"א /הה// משום שעכ"פ אולי לא ישמרו כל כך אבל בתיבת שלום כיון שמעצם הדין מותר דהא רוב העולם אין נזהרין בזה אין שום טעם לחשוש בדבר שאף שם מותר לכתוב, והנה אף במכתבי רעות הוא טעם קלוש מאד דהא אף לכוונת ברכה הא לא שייך על מה שנכתב לברכה שיהא לו שלום לומר שהוא כותב זה לכוונת השם שהוא נותן הברכה, ובהכרח שכו"ע יבינו שתיבת שלום הוא הברכה שיהא שלום לו וסומך שיביין למי שכותב שלום לך או שכותב שלום וברכה שמתכוין לברכו שהשי"ת יתן שיהיה לך שלום או שיתן לו השי"ת שלום וברכה, ואין מקום לטעות כלל, שא"כ כמו שמתור לכתוב ספור דברים כשכותב שיש שלום בין פלוני ופלוני למש"כ הרדב"ז יש להתיר לכתוב תיבת שלום לכוונה שהשי"ת יברכהו לוי שלום, ורק לכתוב שלום עמך יש לאסור דשייך גם לפרש שהברכה הוא שהשי"ת הנקרא שלום יהיה עמך דמציינו ברכה כה"ג בכעז שאמר ברכתו ה' עמכם שזהו ברכה בעצם שהשי"ת יהיה עמו שא"כ יש לפרש כשיכתוב במכתבו שלום עמך שכוונתו על השם שיהיה עמו שייך לאסור אף שהוא נתכוין לברכה אחרת שהשי"ת יתן שיהיה שלום ושלום עמו, ששייך להחמיר מאחר ששייך לפרש גם על ה' שנקרא שלום יהיה עמו, ולשוון שלום עמך לא רגילין כלל למיכתב שלכן אין לאסור להרדב"ז ומאחר שמסתבר טעמו דרדב"ז הוא טעם גדול למה שמקילין רוב העולם ואין נזהרין בזה כדכתב הש"ך, ואין הטעם שאין נזהרין בזה מטעם דפליגי על תוס' סוטה דף י' וסברי דשלום אינו משמות שאין נמחקין כדמשמע מהש"ך שמביא מתשובת הרא"ש שהוא סובר שהשלום אינו מהשמות שאין נמחקין שהוא כמו חנון ורחום אלא דאף לתוס' אלו שכותבין באגרות הוא נכתב לכוונת הברכה שמברך אותם שיהא לו שלום בכל אשר לו כדלעיל והוא מטעם סברת הרדב"ז שכתבתי שאין טעם לחלק.

יבטל
אם
הבית

על ארס
סוטה
אמרי
ברכה
אמרי

אבל נראה דזהו כשכותבין בהאיגרות שלום לך ולביתך או כשכותבין שלום וברכה דהלשון מוכיח שהוא לכוונת ברכה, אבל לא כשכותבין שלום לבד. היינו שכותב בהאגרת לידידי פלוני שלום וכ"ש כשכותב בהאגרת כבוד ידידי פלוני שלום שזה הא לשון סתום בכוונת ברכתו אם הוא שמברכו שיהא לו שלום וחסיר לאסוקי תיבת לך או שכוונתו בברכתו שה' ששמו שלום יהיה עמך וחסיר תיבת עמך, שבזה נמי שייך לזוהר, וכמעט שהרוב כותבין כן, ואף שהוא ספק יש לזוהר, וגם כשכותב שלום לבד אף בלא עמך עוד ראוי יותר להחמיר דהא אפשר לפרש שעיקרו הוא להזכרת שם שמים בתחלת דבריו שלכן ניחא מה שהרא"ש בתשובתו שם בכלל ג' סימן ט"ו הביא ראייה משלום אינו מהשמות שאין נמחקין מהא דבכל אגרות כותבין שלום וזורקין ונמחקין ולפ"מ שכתבתי דמשלום לך ומשלום וברכה לא שייך להחמיר כלל הא ליכא ראייה אלא הוא משום דהיו רגילין לכתוב באגרות לבד בהתחלה או בגמר תיבת שלום לבד דבזה אם שלום היה משמות שאין נמחקין היה ראוי לזוהר שלא לזורקו והעולם היו זורקין ומוחקין גם כשהיו כותבין בהאגרות שלום לבד שמזה מוכיח הרא"ש שהוא רק כמו חנון ורחום, והביא הש"ך מתשובת הרא"ש שהעולם אין נזהרין אף בזה וכן לא היו נזהרין אף בזמן הש"ך שא"כ הוא מצד תשובת הרא"ש שפליגי על התוס'.

שלכן לדינא אם כותבין שלום לבד מאחר דהתוס' סברי שהוא אינו נמחק וראוי להחמיר כדבריהם שהרי הרא"ש כותב שיש להחמיר להסוכרין שהוא משמות שאין נמחקין, ואף שהעיקר לדינא הוא כהרא"ש וגם רבי בתוס' היה פשיטא ליה שנמחק וכן סובר הגר"א ביו"ד שם ס"ק כ"ט, מ"מ מהראוי

1 -
גמ' /המ// - לא צ"ע - י"ג
א"י אחרונים ה' סוטה
אמרי /המ// (אם י"ט מ"ג לב)
א"י אחרונים ה' סוטה
אמרי /המ//
א"י אחרונים ה' סוטה

להחמיר כתוס', אבל כשכותבין שלום לך שלום לכם או שלום וברכה שלום וכל הטוב וכדומה אין בעצם צורך להזהר, אבל מ"מ הרבה נזהרין גם כשכותבין באופן זה, ואני בעצמי איני כותב לעולם תיבת שלום לבד אלא עם עוד ברכות, לכן איני מקפיד כל כך ואף שאני זהיר ברוב הפעמים אירע שלפעמים אני גומרו אבל אלו שכותבין לפעמים תיבת שלום לבד טוב שגם כשכותבין עם עוד תיבות לא יגמורו.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

ענין אמטט גב' הקמרו

זוג לא זליג תיפוט גמרו אוזרהו + מפיטיק

~~דמא אקמ ס'ג~~

תיי אקמ כאל ג' סימן או: אסור אמן אלמ בהה"כ . .
וג' שלמ אקמ ע"פ

מקדים והיה לנו נלמא כתיב שלם יסור לו איכה אם לא יכפולו כלום כתיב לו כי זה כח דרך משיבי טלום ולסופיך דברים :

שלמה למר לא היה נלמא לו להקדים ובדי טלם יכיל לו איכה נענימו כלי כפלא עוסקי בו דבר דלם היה אמר לו טלום לכך דרך המקדים אלם היה פוסקי מיכת למר טכחו ספח היה חף אם המקדים אמר לו כן הוא לשון חיבת בלי כפילת טלום כלטון או כומן דרך משיבי טלום דמיטי עלמא ולפי זכ' לין אנו מוכרחים לפרש מירוש' דמי' וכע"פ הפוס' שלמא נעטמא כד' כ' טלמא וכו' :

דכל טלם כניע לירכ יכיל לחזור בו נלמא כוז דליח רבואת כמ' יכיל לחזור כהולך וימר מהכחקהל דלח משיבי כהמקבל דמיכה לסופיך טמא לא היה גיטא מפלי כי כניע לירכ יכיל לחזור כו פי לא כניע מלח מפלו כהולך דכתיבי לירכ חף להסתק דהו גיטא כי לא כניע מיכא יכיל לחזור קמלן וכה היה לא זו חף זו :

משום מינה טעם הוי טלם לקבלה טכנ אב וכו' ודקארי לך דכעי לך חפ"י דלח כעי בלח דקבלה וכלם דכולה' מטום טכנ וכו' י"ל דכזה ס' ד' רמין לשטט מא חפאי סממל דטכנ מאמר דטרם כחמור הוא כלל סכרוא דכח כאל חייב כטרה להא ולי חוב כסכרוא דמל"ט כזה לם לזכות לאם כטרה לקבל נט דכההקטנא :

תיש חף כנישם ימי' ודקארי לה ובעי מע"ג דמשנה פשוטה כיה איכ ס' ד' מתיקרא דלכיהל למו דוקא וכוט' כוז ס' ד' כתיביחא דמיפח :

סב ג טעמא דכולך דחור :

דלא שזימיה ליה קודם אמרו הולך :

דלא שזימיה ליה קודם אמרו כולך :

פחד דרך ופח נחל' דסדרם כפרתה דכפתה כתיב עובדי דחטתה מכל וכל דכתיב דישוב כנחו חלגה וכדרך כתיב עינה דהוא פתוח מעינה וימר מנאל וכפון נחיה ככל דהוא פתוח מכלם פתוח ככי לא סדרם כסדר כפסוקים :

פד כ סאן מנל דקמי מעשה פירוש מלן פתח דקמי לטיל דין דמי דקמי עליו דרש"ג שטט כאמרו אמר רש"ג מעטכ דהוא לשון החופיה לסבור איכ מנל טקדעו כמ"ט כמקום אחר מדלח קמי רש"ג ואמר מעשה דלו הוה כמענין דרש"ג מלחא באפי נפשא קמלן פ' מנ"ט ואפשר דליכא מלן דפלט עליו ומעני חסורי מחסורא וכו' וטב טוכן למכ כולדך לכתיב כחאורי מחסורא כהדמינו כוז המוס' דר"ב ח"ג ופירלו לקבלה הוכ כידם :

עכ כ אללא אמר רב ארוא בר אבהו מטום דכוי עמי' ומעטכ דדבר אחר ולד' דיה חף כמחורג לל ינל דמחורג דמחורג דרבה ביא דס' ד' דאמר על מנא כחומר מעטכיו ולכן לפי מלי דס' ד' ככא נמי אחי פסיר כדעמי ליה רב איש דבר ככי ועד כאלן לא תקטע ליה רב ארוא בר אבהו אלל עמי' דלח ס"ל ככי דאי הוה ס"ל ככי לא היה מקטע ליה וסילך לא ידענא מלי קאמרו פהום' כד' דחנא ומעטכ דמסע דרב ארוא חף' כי מקטע ליה לרבא מוכ ליה כחמורא מטום דס"ל דאמר על מנא כחומר מעטכיו דכא קא חוינן דלפי סכרא זו סיטכ רב אחי קוסימו ככא וא"כ כוז רב ארוא דקארי לה מלי קארי לך ח"ג י"ל דרב ארוא חף הוא ס"ל ככי כמחורג סהא טעמא דאמר על מנא כחומר מעטכיו ועד כאלן לא קא מקטע ככל אלל פהום' דמסתמא דכריתא מטעם דכולהו טודו ככא' (כוט)

שט חולך כוכי דמי ממיקם לליחופה כוז דלמ"פ לא דלמו ככי דמי אמלי נטכ כמחמיומן אחר כמקבל כמחא וכה כמקבל דכח' וכי אמרת מחור ככולך דלח זכ' קאמר ליה לא כ"ט דחור ולי לא דייקין ככי חלל דכוז חמרינו דלח כי קדם פליחופה לטליחופה כי לא קאמר בילך יכיל לחזור כוז כין שאמר המקבל בין שאמר כולך לא כוז קטע מיד דלח דכר שלי ככא שאמר הוא זכ' או לזכ' חלל טלם יאמר כלטון קמטעה קח' אופו טליח' דכי אומר טהוא ממנה אופו טליח' למרינו דכוונתו לעקור טליחו' אשמו ולכן יכיל לח' בו ואדרבא כיימי אמר דמי דכומת ככולך וזמר מהמקבל כאמרנו דלח מוכעיה כמחור כחופו לטון טממנה טליח' מאסנו טהוא טליח' מאסנו טהוא טליח' קבלה דאמרינו דכוונתו לעקור כליחופה ויכיל לחזור אמרי כיוונו טליח' שלו לא חפנינו לא מנה אופו טליח' למכ סכר' מנא חופו אסתור אלל אמר לו כולך דמנה אופו כוז טליח' כולך דל' דלח עקר כוז טליחות אסטו לא טרחה טיביה לו נט ככה כל טליח' ה"כ אם מסתא איכ דבר היכ מהמקבל טליח' קבלה כדי טיבה נטוה קודם ודעמדה ח"ה יכיל לחזור כול כל טלם כניע כמ' ליה דאמרינו דלעקור טליחופה ניון ודומה טיבה טלוח :

לעולם טמא לך לחא חמי דמי וכו' דל"פ כוי זו ואל' זו ובהקבל נט לאסטורי' לבי דס' ד' חמינא וכו' ופירושו ככי כדון היכ עמד אם לא היה כוז' התנא לאסטורי' ככנה זו כין כמקבל כין ככולך כי אם דבר אחד וכוה יכיל לחזור חלל איש כן חלל ככולך הוא דלאסטורי' דבר זכ' לכד חלל כמקבל כני דברים לאסטורי' דלח כוז' דישני' וסא ח' דכניע גט לירכ כוי נט דלח נחא דאפי' כניע' לירכ לא היה ודאמרי'

לג.

בני א) ארץ ישראל בני ב) איי תלמיד שואל בני ג) בבל אין תלמיד אומר לרבו שלום עליך בשלום רבו ואומ' לו שלום רבי; בני בבל אין תלמיד עליך רבי; בני ארץ ישראל שואל תלמיד אומר לרבו שלום בשלום רבו. תלמיד בפני רבו.

א יתיב ר) ר"ל קטיח דרבי יהודה נשיאה ויתיב וקאמר ... וכמה תוך כדי דבור, כרי שאלת שלום. וכמה כרי שאלת שלום, כרי שאומר שלום תלמיד לרב ה).

ב אטרו ו) כרי שאילת תלמיד אבא ה) בר בר חנא בשם ר' יוחנן כרי שאילת ר' יוחי עד כדי שאילי לרב ז) שלום עליך רבי ומורי, שלום בין הרב לתלמיד ויאמר לו שלום עליך רבי. כרי שאילת הרב לתלמיד שלום עליך. שלום עליך רבי.

ג ר' י) יוחנן הוה מיסתמיך על ר' יעקב בר אידי והוה ר' אלעזר חטי ליה ומיטמר מן קרמיו אמר הא תרתין מילין הדין בכלי יא עכיד בי, חרא דלא שאל בשלומי וחדא דלא אמר שמועתא טשמי. איל כך אינון נהגינן גביהון זעירא לא שאיל בשלמיה דרבה, דאינון סקיימין יא) ראוני נערים ונחכאו. מי מהלכין חטי ליה חד בית המדרש, איל הכא הוה ריט יתיב דרש ואמר שמועתא מן שמייה דר' ישמעאל ולא אמר שמועה מן שמייה דר' עקיבה. איל כיע ידעין דריס תלמידיה דר' עקיבא. איל כיע ידעין דר' אלעזר תלמידיה דר' יוחנן וכו'.

ד תניא יב) רבי אלעזר יג) בן חסמא אומר המתפלל כנגד רבו והמתפלל אחורי רבו יד) והנותן שלום לרבו טו) וחטחזיר שלום לרבו והחולק על ישיבתו של רבו והאומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתחלק מיש'. ה) ולא טז) יתן שלום לרבו או יחזיר לו שלום כדרך שנותנים לרועים ומחזירים זה לזה, אלא שוחה לזניו ואומר לו ביראת וכבוד שלום עליך רבי ומורי.

א) כ"י רוט; חפ"י. ב) כ"י אדלר; ארתות חיים. ג) ישיש; תוספתא; ארץ חיים ע"ח עמ' ג'; המאסף לקואינקא שנה ט"ז כרך כ' ד"ה ס"ג; כ"י פריז; הגיה צד 396, כ"י לונדון חסר סי' זה, ואין פה איפוא נוסח "אנשי מזרח". ד) נויר כ', ב'. ה) "אבל תלמידו ר' יונה כתבו דכל מקום שאמרו כרי שאלת שלום וכו' אינו ר"ל אלא כרי חזרת שלום תלמיד לרב, ע"כ. ונ"ל דתליא בחלוקה גרסאות דרשי גורם כגוי גטרא דידן דגרסי; והנוהג שלום לרבו ומתחזיר שלום לרבו, ואיכ נתינה וחזרה כי הדרי ננחהו וחהרי לפניהם גוי הריף וכן גוי רבי ח"א"ש וליג והמתחזיר שלום לרבו" (מעדני יום טוב). ו) בכא קסא ע"ג, ב', ועיי' תוס' שם. ואולי צ"ל: אמרי במערבא. ז) "ועיי' שבועות ל"ב, א'; מכדי תוך כ"ד כמה הוי כרי שאילת תלמיד לרב ואיכא דאמרי כרי שאילת הרב לתלמיד. ויתכן שזה כפי חלוקה מנהגי בני איי לבני בבל דלמנחה בני איי הוי כרי שאילת תלמיד לרב ולמנחה בני בבל כרי שאילת הרב לתלמיד" (ר"י שור המאסף שם). ח) ירושלי' נויר רפ"ד. ט) שם שבועות פ"ב סה"ג. י) שם ברכות פ"ב ח"א. יא) איוב כ"ט, ח'. יב) ברכות כ"ז, ב'. כג) חריף וכ"ט. יג) אליעזר (כ"ט). יד) המתפלל לאחורי רבו וכנגד רבו (שם). טו) וחזרו שלום לרבו (ריף ליתא) ואיתא ברא"ש. טז) רמב"ם ח' ח"ת פ"ה ה"ה. ועיי' יפה עינים לב"ק ע"ג ע"ב.

אוצר מקורות

ש א י ל ת ש ל ו ם

תתתה

שׂאִיל שְׂמוּאֵל קָרַע ה' אֶת מַמְלַכּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵיל שְׂאוּל מִי הוּא זֶה? אֵיל אֵינִי אֹמֵר לָךְ אֲלֵא רִמּוֹ אֵנִי רִוּמוֹ לָךְ מִי שְׂקוֹרַע אֶת מַעֲיִלְךָ עֲתִיד לִיטוֹל מַלְכוּתְךָ.⁶⁸ חֲבִיבָה הִיא מִיתַתוֹ שֶׁל שְׂאוּל יוֹתֵר מִחַיָּיו.⁶⁹ בּוֹא וּרְאֵה כַח הַצְדָקָה מִשְׂאוּל.⁷⁰ הַקֶּרֶבֶן מִזְכִּיחַ בֵּין צַדִּיק לְרַשָּׁע כִּמוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה בֵּין שְׂמוּאֵל לְשְׂאוּל.⁷¹ עֵינַי עַל מֶלֶךְ, שְׂמוּאֵל הַנְּבִיא.

שׂאִילַת שְׁלוֹם. כָּל-שְׂיֻדוּעַ בַּחֲבִירוֹ שְׂהוּא רְגִיל לִיתֵן לוֹ שְׁלוֹם יִקְדִים לוֹ שְׁלוֹם.¹ כִּי עֵיילַת לְהַתֵּם שְׂאִיל בְּשִׁלְמָא דִּרְ"ב אַחֵי בְּמַעֲמַד כָּל הַחֲבוּרָה.² בְּאִמְצַע שְׂוֹאֵל מִפְּנֵי הִירְאָה וּמִשִּׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּבִפְרָקִים שְׂוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם.³ הַנּוֹתֵן שְׁלוֹם לְחֲבִירוֹ קוֹדֵם שִׁיתְפַּלֵּל כְּאִלוֹ עֲשָׂא בְּמָה.⁴ אִמְרוּ עֲלֵיו עַל רִיבָיו שֶׁלֹּא הַקְדִּימוֹ אָדָם שְׁלוֹם מֵעוֹלָם וְאִפִּילוֹ נִכְרִי בְּשׁוֹק.⁵ הַנּוֹתֵן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ וְהַמְחִזִיר שְׁלוֹם לְרַבּוֹ גּוֹרֵם לְשִׁכְנֵיהָ שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל.⁶ אִפִּילוֹ הַמֶּלֶךְ שְׂוֹאֵל בְּשִׁלְמוֹ לֹא יִשְׁיבּוּ.⁷ מַעֲשֶׂה בַחֲסִיד שֶׁהִיא מִתְפַּלֵּל בְּדֶרֶךְ בָּא שֶׁר אַחַד וְנָתַן לוֹ שְׁלוֹם וְלֹא הַחִזִיר לוֹ שְׁלוֹם.⁸ שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וּלְקֵרֹב לְרַחוּק בְּרִישָׁא וְהַדֵּר לְקֵרֹב.⁹ הַתְּקִינוֹ שִׁיהֵא אָדָם שְׂוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבִירוֹ בְּשֵׁם.¹⁰ הַנִּפְטָר מִחֲבִירוֹ אֵל יֹאמֵר לוֹ לָךְ בְּשִׁלְמוֹם אֲלֵא לָךְ לְשִׁלְמוֹם הַנִּפְטָר מִן הַמַּת אֵל יֹאמֵר לוֹ לָךְ לְשִׁלְמוֹם אֲלֵא לָךְ בְּשִׁלְמוֹם רַבּוֹ אוֹ בְּמִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בַתּוֹרָה הַרְשׁוֹת בִּידוֹ הִיא אִמְרַת שְׂאָדָם צְרִיךְ לְשְׂאוּל בְּמִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בַתּוֹרָה.¹² תִּרְתִּי מִלִּין הַדִּין בְּבִלְיָא עֲבִיד בִּי חֵדָא דְלֹא שְׂאֵל בְּשִׁלְמוֹמי.¹³ אֵינִי יוֹדַע מִנְהַג מְקוֹמְכֶם אֲלֵא שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם כִּמְנַהֵג מְקוֹמֵנוּ.¹⁴ וְכָל בְּעֵלֵי אוֹמְנִיּוֹת שְׁבִירוֹשָׁלַיִם עוֹמְדִים לְפָנַי מִבִּיאֵי בְּכוֹרִים וּשְׂוֹאֲלִין בְּשִׁלְמוֹם אַחִינוֹ אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם פְּלוּנֵי בְּאַתֶּם לְשִׁלְמוֹם.¹⁵ אֲסוּר לְאָדָם שִׁיתֵן שְׁלוֹם לְחֲבִירוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ.¹⁶ הַנִּכְנַס לְבַקֵּר אֶת הַחֹלָה, בְּכַנִּיסָתוֹ אֹמֵר שְׁלוֹם וּבִיצִיאָתוֹ אֹמֵר שֶׁבַת הִיא מְלוּצוּק וּרְפּוּאָה קְרוּבָה לְבָא וּרְחַמֵּי מְרֻבִין וּשְׁבַתוֹ בְּשִׁלְמוֹם.¹⁷ כְּלוֹם יֵשׁ עֲבַד שְׁנוֹתֵן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ?¹⁸ רַ"ה וְבַר פּוּי הוּוֹן שְׂאֵלֵי בְּשִׁלְמוֹמֵיהּ דְּנִשְׂיָא בְּכָל יוֹם.¹⁹ מְדוּחָק הִתִּירוֹ שְׂאִילַת שְׁלוֹם בְּשֶׁבַת.²⁰ הַמִּתְפַּלֵּל צְרִיךְ שִׁיפְסִיעַ ג' פְּסִיעוֹת אַחֲרָיו וְאַחֲכַי יֵתֵן שְׁלוֹם.²¹ יִיתֵן בְּנֵי עַמְמִין לְשִׁלְמוֹם.²² עֲבָרוּ אֵלּוֹ וְלֹא נַעֲנוּ מִמַּעֲטִין בְּשְׂאִילַת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֲבִירוֹ.²³ חֲבִרִים אֵין שְׂאִילַת שְׁלוֹם בִּינֵיהֶם עַמֵּי הָאָרֶץ שְׂוֹאֲלִין מִחֲזִירִין לְהֵם בְּשִׁפְהָ רִפְהָ וּבְכּוּבַד רֵאשׁ.²⁴ אֲסוּר לְאָדָם לִיתֵן שְׁלוֹם לְחֲבִירוֹ בְּלִילָה.²⁵ אֲבָל ג' יָמִים הַרְאִשׁוֹנִים אֲסוּר בְּשְׂאִילַת שְׁלוֹם מַג' וְעַד ז' מִשִּׁיב וְאֵינוֹ שְׂוֹאֵל.²⁶ אֵיגְרוֹת שֶׁל רִשׁוֹת זֹו שְׂאִילַת שְׁלוֹם.²⁷ מַעֲשֶׂה בְּרַ"י שֶׁהִיא מֵהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ וּבֵן זֹוּמָא בָּא כְּנִגְדּוֹ שְׂאֵל בְּשִׁלְמוֹ וְלֹא הִשִּׁיבּוּ.²⁸ בְּרִיךְ מִתִּיךְ לְשִׁלְמוֹם.²⁹ הוֹנָא חֲבֵרִין שִׁלְמוֹם. לִיזִיל וְלִיתֵב אִפְרַשְׁתָּ דְּרַכִּים וְיַהֲיִב שְׁלֵמָא לְבִי י'.³⁰ שְׁלֵמָא עַלֵךְ מְלַכָּא.³¹ שְׂוֹאֲלִין בְּשִׁלְמוֹם נִכְרִים מִפְּנֵי דְרַכֵּי שְׁלוֹם.³² אֵין כּוֹפְלִין שְׁלוֹם לְנִכְרֵי רַ"ה מִקְדִּים וְיַהֲיִב לְהוֹ שְׁלֵמָא.³³ לֹא יִכְנַס אָדָם לְבֵיתוֹ שֶׁל נִכְרֵי בְיוֹם חָגוֹ וְיִתֵן לוֹ שְׁלוֹם מִצְאוֹ בְּשׁוֹק נוֹתֵן לוֹ בְּשִׁפְהָ רִפְהָ וּבְמִבְדָּא רֵאשׁ.³⁴ כּוֹפְלִין שְׁלוֹם לְמֶלֶךְ.³⁵ מֵאַן דְּאִמְרַת לְגוּי יִישַׁר מַה שְׂוֹאֲלִין בְּשִׁלְמוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל? שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם שְׂוֹאֵל אֵנִי בְּשִׁלְמוֹם פְּלוּנֵי לֹא חֲתַם אֲלֵא

יְכוֹנֵס מִן גְּרַמָּא

יְכוֹנֵס מִן גְּרַמָּא

68 ילקוט שמואלא קלד	69 שם שם קמ	70 שם שם	71 מדרש תדשא יג
שׂאִילַת שְׁלוֹם. 1 ברכות ו :	2 שם ט :	3 שם יג :	4 שם יד :
5 שם יז :	6 שם כז :	7 שם ל :	8 שם לב :
9 שם לד :	10 שם נז :	11 שם סד :	12 ירוש' ברכות ב א
13 שם טז :	14 שם ז :	15 בכורים ג ג :	16 שם יב :
17 שם טט :	18 ירוש' שבת יב ג :	19 שם טו ג :	20 יומא נג :
21 שם עא :	22 תענית יב :	23 שם די :	24 מגילה ג :
25 מו"ק כא :	26 ירוש' מו"ק ג ג :	27 ירוש' תגיגה ב א :	28 כתובות יז :
29 שם סט :	30 גדרים ה :	31 גיטין נז :	32 שם סא :
33 שם סב :	34 שם שם :	35 שם שם :	36 ירוש' גיטין ה י :

אֲזַכַּר הַאֲזָרָה , עוֹמֵם

על שאילת שלום בלבד ³⁷. אין שואלין בשלום אשה ע"י בעלה; אין שואלין בשלום אשה כלל ³⁸. כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי ³⁹. לימדה תורה דרך ארץ שישראל אדם באכסניא שלו ⁴⁰. קשה הריבית שאף שאילת שלום רביתא לא שאל לו שלום מימיו ועל שלוה ממנו הקדים לו שלום הרי זה רבית ⁴¹ כתבו ליה שלמא למלכא חזקיה שלם לקרתא דירושלם ⁴². אול לגביה א"ל שלום עליך רבי ומורי א"ל שלום עליך בר ליוואי ⁴³. ג' דברים עשו בית דין של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם שאילת שלום ⁴⁴. תוך כדי דבור כמה הוי? כדי שאילת שלום תלמיד לרב ⁴⁵. הוי מקדים בשלום כל אדם ⁴⁶. רשב"ז ישב ותוהא עבר ר"י ושאל בשלומי פעם ושתיים ולא השיבו בשלישית השיבו בבחילות ⁴⁷. לך נא ראה את שלום אתיך ואת שלום הצאן הדא אמר שאדם צריך לשאול בשלום דבר שיש בה הנייה ממנו ⁴⁸. הרב והתלמיד שהיו מהלכין בדרך בתחלה שואלים בשלום התלמיד ואח"כ שואלים בשלום הרב? ⁴⁹. משה אמר ליתרו לך לשלום ותכנס לשלום ותבוא לשלום ⁵⁰. אתה מוצא כל מי שנאמר בו לך לשלום הלך וחזר וכל מי שכתוב בו בשלום הלך ולא חזר ⁵¹. מכאן שאסור לו לאדם לשאול בשלום חברו במקום מטונף ⁵². חייב אדם לעמוד מפני הזקן ושואל בשלומי בתוך ד' אמות ⁵³. גדול השלום שאם בא אדם מן הדרך שואלין אותו שלום וכן שחרית שואלין לו שלום ⁵⁴. לדעת את שלום אסתר א"ל הקב"ה אתה דרשת שלום נפש אתה חייך סופך לדרוש שלום אומה שלמה ⁵⁵. כמה גדול השלום שאפילו לשונאיהם הקדים להם שלום מכאן שמקדימים שלום לגוי בשוק ⁵⁶. כל ת"ת שהוא קורא ושונה לשם שמים ונהנה מיגיע כפו מלאכי השרת שואלין בשלומי ⁵⁷. הוי זהיר בשאילת שלום בין אדם לחבירו ⁵⁸. היה פילוסופוס מחשב בדעתו ואומר היאך אתן שלום לחכמי ישראל אם אומר שלום עליך ר"ג נמצא מבוזה את חכמי ישראל אם אומר שלום עליכם חכמי ישראל נמצא מבוזה את ר"ג אמר להם שלום עליכם חכמי ישראל ולר"ג בראש ⁵⁹. לא ישאל אדם שלום לחבירו בבית המרחץ ואם שואליו אומר לו מרחץ הוא ⁶⁰. המהלך שואל בשלום היושב ⁶¹. א"ל הקב"ה אתם גרמתם להחריב את ביתי היו שואלים בשלום ירושלים ⁶². מי שהוא אוהב שלום ומקדים שלום ומשיב שלום הקב"ה מורישו חיי העוה"ז והעוה"ב ⁶³. מה מזבח שאינו אוכל ולא שותה ולא מריח נקרא שלום מי שהוא מקדים שלום ומשיב שלום על אחת כו"כ ⁶⁴. מאן דאקדים שלום לזכאה כאילו אקדים ליה לקב"ה ⁶⁵. לבר נש חייבא אסור לאקרמא ליה שלום ⁶⁶. ע"ע ע' שלום.

שאלה ותשובה. כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד הקב"ה משאל בו. בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב ². מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה ³. לא הזכיר שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו ⁴. רברביא קומי והוא שאל לועיריאי? ⁵. אריוותא קמך ואת שאל לתעלייא? ⁶. כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשייליה

37 שם ט ו	38 קידושין ע	39 ב"ק עג	40 ב"מ פז.	41 ירוש' ב"מ ה ח
42 סנהדרין צו.	43 שם צח.	44 מכות כג	45 שבועות לב.	46 אבות ד יד
47 ב"ר ב ז	48 שם פד יג	49 שם צד ה	50 ש"מ"ר ד ד	51 שם ה ב
52 ויקרא ט ט	53 במדבר טו יג	54 שם כא א	55 אסתר ו	56 פסיקתא זוטרתא שופטים
57 תדבא"ז יח	58 אבות דר"ג כט	59 דא"ר ה	60 שם י	61 דא"ז ו
62 שם שם	63 שם שם	64 שם שם	65 זוהר שמות כג	66 שם שם
שאלה ותשובה. 1 ברכות ו : 2 שם יג . 3 שם טו : 4 שם כט . 5 ירוש' ברכות ב ז				
6 ירוש' שביעית ט ד				

110
 2
 12
 13

שלום לרבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל, היינו כשנותן שלום לרבו כמו לחבירו כמו שאמר ליה שלום עליך ולא אמר רבי 18. עוד תירצו התוספות בברכות 19, שבסוגיין מדובר בתלמיד חבר 20. ויש מהראשונים שתירץ, שבברכות מדובר שמקדים לרבו שלום, ואין לו לתלמיד להקדים שלום לרב אלא כמי שיש לו מורא ממנו ואינו יכול להקדים לו שום דיבור מרוב המורא, ומה שאמרו בסוגיין כדי שאילת תלמיד לרב, היינו כדי חזרת שלום תלמיד לרב 21.

תוס'. ד"ה כי לית ליה לרבי יופי כדי שאילת תלמיד לרב וכו'. וי"ל דסבר לה כברייתא דמי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (נזיר דף כא, א) וכן הלכתא דתוך כדי דיבור כדבור דמי 22. המשנה למלך 23 הגיח דברי התוספות בצריך עיון, דהתוספות לא תירצו רק שמוכח מברייתא דנזיר דתוך כדי דיבור כדבור דמי, אבל לא מוכח משם דתכ"ד הוי כדי שאילת תלמיד לרב. ויש שתמה עליו, שבנזיר שם אמרו בפירוש וכמה כדי דיבור כדי שאילת שלום תלמיד לרב 24. ויש שכתב, שהמשנה למלך הביין שהלשון, "וכמה כדי דיבור" וכו' בנזיר שם, אין זה לשון הברייתא אלא פסקא בעלמא והוא לשון התלמוד 26. ויש סיוע לזה מהא דאיתא בתוספתא נזיר 26: "מי שאמר הריני נזיר ושהה כדי דיבור ושמע חבירו ואמר ואני, הוא אסור וחבירו מותר,

והרמב"ם הל ת"ת פ"ה ה"ה, וראה הע' 13. 19 שם. 20 המהרש"א בברכות שם העיר, שתלמיד חבר א"צ לומר שלום עליך רבי אלא די באומר שלום עליך, והוכיח כן מהגמ' שם, וע"ש ובצל"ח ברכות שם וכן בתורת רפאל ח"ג סימן כ"ו מה שכתבו בזה. 21 רבינו יונה ברכות שם (יח, ב מדפי הרי"ף). ובמהרש"א שם ר"ל, שגם התוס' בברכות שם ס"ל כרבינו יונה וע"ש, וראה הע' 15. וע"ע ברא"ש פ"ד דברכות סי' ה' ובהגהות מיימוניות הל' ת"ת פ"ה ה"ה, הובאו ברמ"א יו"ד סי' רמ"ב סט"ו, שדייקו מהירושלמי ברכות פ"ב ה"א שאין לתלמיד ליתן שלום לרבו כלל אפילו כשאומר בלשון רבי, ואילו הפנים מאירות בהקדמתו לח"א דייק איפכא מהירושלמי הנ"ל, דאיכא חיוב לשאול בשלום רבו, ע"ש, וכתב שמי שעובר לפני הרב ואינו נותן שלום ביראה וכבוד, כגון שלום עליך רבי ומורי הוי דרך בורות, והוכיח כן מברכות יד, א דהקורא שמע ופגע בו רבו או גדול ממנו באמצע שואל מפני היראה, ונפסק כן בשו"ע או"ח סימן ס"ו. וראה עוד בברכי יוסף ובשירי ברכה יו"ד סימן רמ"ב סט"ו, וכן בבאיור הגר"א יו"ד שם שהקשו מהירושלמי הנ"ל לרבינו יונה הנ"ל, וע"ע בתורת רפאל ח"ג סימן כ"ו. 22 הפני יהושע ומקום שמואל בתשובותיו סימן מ"ג העיר, שאין תירוץ זה מספיק, דאברייתא נמי שייך להקשות דאיתא דלא כמאן, כיון שמצינו להדיא דכולהו תנאי מודו דתכ"ד גדול לאו כדיבור דמי, וראה מה שתירץ הפנ"י. 23 בהלכות מעה"ק פט"ו ה"א. 24 קצות החושן סימן רנ"ה סק"ב. 25 קרית מלך רב ח"ב הל' שבועות פ"ב הי"ו. 26 פ"ג ה"ב.

דזבחים וכו'. התוספות טרחו להביא הך דזבחים, כדי שלא יקשה לן לפי סלקא דעתך דגמ' לעיל דכו"ע סברי תוך כדי דיבור כדיבור דמי, מהי סברת ר"מ דתפוס לשון ראשון שהרי כל דיבורו כדיבור אחד דמי. לזה כתבו דלא קשה מידי, דהא אליבא דאביי קיימינן הכא דקאמר עד זומם למפרע נפסל, ואביי מפרש טעמו דר"מ משום דהו"ל כאומר תחול זו ואח"כ תחול זו, ורבא דס"ל עד זומם מכאן ולהבא נפסל, ולדידיה ודאי י"ל דכו"ע סברי דתכ"ד כדיבור דמי, מפרש טעמו דר"מ משום שדעתו של אדם שאם אין שניהם יכולים לחול תפוס לשון ראשון דדעתיה אקמא 16.

תוס'. ד"ה תרי תוך כדי דיבור הוו. השתא תוך כדי דיבור דתמורה איירי תוך כדי דיבור גדול, וכיון דתוך כדי דיבור קמין אית ליה ותוך כדי דיבור גדול לית ליה, נראה דתוך כדי דיבור גדול אין מועיל כלום אפילו לפרש דבריו וכו'. כתב מהרש"א: "לאו מכח סברתם קאמרי הכא דאין סברא שיועיל כלל כדי דיבור גדול, דהא איכא למאן דאמר אפילו תוך כדי דיבור גדול מהני בכל גוונא, אלא דאין נראה להם השתא לחלק בין לפרש דבריו ובין עוקר דבריו כיון דאיכא לפרש מתני' בע"א" 17.

תוס'. ד"ה כדי שאילת תלמיד לרב. והא דאמר בפרק תפלת השחר (ברכות דף כז, ב) הנותן שלום והמחזיר

רבי ומורי. ובדברי יחזקאל שם דייק גם מדברי ר"י בריש פ"ד דברכות (כז, ב) שכתב: "דמה שאמרו בהרבה מקומות כדי שאילת שלום תלמיד לרב אינו ר"ל אלא כדי חזרת תלמיד לרב", והרי שיעור חזרת שלום תלמיד לרב הוא שלום עליך רבי ומורי, כמבואר ברמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ה ויו"ד סימן רמ"ב סט"ו [וצ"ע, דאולי כונתו שמחזיר לו שלום עליך רבי, ורק הרמב"ם שס"ל שאומר לרבו שלום עליך רבי הוצרך לומר שבחזרה מוסיף לו ומורי, וכפי שביאר הכס"מ שם, משא"כ ר"י דס"ל שבשום אופן אינו מקדים לו שלום, אולי בחזרה ס"ל שדל באמרו, "שלום עליך רבי"]. וכן דייק מהגמ' בנדרים פ"ז דס"ל כן (אך העיר מדבריו בב"ב קכ"ט דתכ"ד הוא שלום עליך רבי). וכן נראה מלשון הכס"מ בהל' שבועות פ"ב הי"ז והב"י חו"מ סימן ל"ח ובאר"ח סימן ר"ו בשם שבלי הלקט. אולם בשירי כנה"ג או"ח שם סק"ה כתב, שזה ט"ס בב"י ויש למחוק תיבת "ומורי". וראה עוד ברכת ראש נזיר ט, ב ומקום שמואל סימן מ"ג שמצדיקים גירסא שלפנינו, וכ"ה בתבואות שור סימן י"ט סק"ב-י"ג. ובגבורת ארי מכות ה, א כתב, שזה מחלוקת הסוגיות ונקט דתכ"ד הוא כדי ג' תיבות. והוסיף שתכ"ד אינו לפי מנין התיבות אלא לפי מנין האותיות, וראה בדברי יחזקאל שם מש"כ ע"ו. 16 פני יהושע. וראה עוד חדושי הר"ב אנג'ל, אליה רבה, נחלת יהושע, דברי דוד (מילדולה) שם ומרומי שדה. 17 וראה עוד תוספות רבינו פרץ, קרית מלך רב ח"ב הל' שבועות פ"ב הי"ז, גפן פוריה, חי' ר' שמעון הלוי ונחלת ישראל. 18 וכ"כ התוס' בברכות כז, ב ד"ה והנותן בתירוצם הראשון, וכ"כ דעת רש"י בברכות שם

דיבור³⁷. ובדעת ר"ת יש שכתב, דחשבינו ליה מיגדר מילתא, ובהאי גוונא יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אפילו במקום שאינו שב ואל תעשה, כדאמרינו ביבמות³⁸.

אך עדיין דברי ר"ת צריכים ביאור, דמאי טעמא במגדף ועובד עכו"ם ומקדש ומגרש לא תיקנו חכמים דתכ"ד כדיבור דמי. ועוד, למ"ד תכ"ד הוי בכדי שאילת רב לתלמיד, אטו תקנה לתלמיד עבוד³⁹. עוד הקשו, מהא דאיתא בכתובות⁴⁰: „רבי אליעזר אומר עדים זוממין ממונא משלמי ומילקא לא לקו משום דלאו בני התראה נינהו, אמר רבא תדע ניתרי בהו אימת, ניתרי בהו מעיקרא אמרי אישתלין, ניתרי בהו בשעת מעשה פרשי ולא מסהדי, ניתרי בהו לבסוף מאי דהוה הוה, מתקיף לה אביי וניתרי בהו בתוך כדי דיבור“, ואי תוך כדי דיבור כדיבור הוי מתקנת חכמים, מאי פריך דניתרי בהו תוך כדי דיבור, הא בדאורייתא קיימינו. ואין לומר שהקושיא היא שתועיל התראה מתקנת חכמים, דאם כן מוכח שמן התורה אין צריך התראה, ואם כן בפירוש רבתה תורה עדים זוממין לתשלומין, כיון שמן התורה לאו בני התראה נינהו⁴¹.

יש שכתב, דאפשר שטעם ר"ת בתקנתא דרבנו, היינו השיעור שנתנו חכמים לחזרה, שאם סמוך לגמר דבריו חזר בו ודאי מהני, אלא עכשיו ששהה דילמא נמלך הוא ועכשיו רוצה לחזור בו, אלא שפעמים בני אדם חוזרים בם ושוהים מעט ואינם חוששים לפרש מיד, ואילו ראינו שהיה מתעסק וראה רבו ונתן לו שלום הוי כמתוך דיבור אלא ששהה שהזקק לתת שלום לרבו, ועכשיו באדם אחר שלא חזר בו בגמר דבריו איכא למיתלי שנתעצל בדבר, עד כמה, עד כדי שאילת תלמיד לרב דאורחא דאינשי לשהויי כשיעור הזה, אבל טפי מהכי לא שהי אינשי, שמעולם לא ראינו מי שעשה כך. ובכך יש טעם לדברים הנ"ל החמורים דלא אמרינו בהו דתכ"ד

33 שם ד"ה והלכתא. 34 בנויר ט, א. 35 בשבועות לב, א. 36 ראה בדברי יחזקאל סימן כ"ז ענף ב' שהעיר, דכיון שלדעת ר"ת מועילה חזרה תכ"ד מתקנתא, א"כ גבי שבועת העדות, מאחר והראשון עדיין יכול לחזור תכ"ד של שבועה על כפירתו והב"ד יקבלו עדותו, ממילא השני מחוייב קרבן דשוב אינה כפירת דברים כיון שהגדת השני היתה פועלת לממון בצירוף הגדת הראשון אם יחזור תכ"ד, ואף שמן התורה אינו מועיל חזרת הראשון ונמצא שהשני אינו אלא עד אחד מן התורה, מ"מ חייב קרבן שבועה משום דלא גרע מעד מיתה שכל עיקר עדותו אינו אלא מדרבנו ואס"ה חייב קרבן שבועה. 37 ר"ן בנדרים שם. 38 ז, ב. שטמ"ק בנדרים שם. וראה עוד בנמוק"י שם. 39 שו"ת מהרי"ם ח"ב סימן כ"ג. 40 לג, א. 41 ברכת ראש נזיר ט, ב, שו"מ מהדו"ה ח"א סימן נ"ב, דברי אליעזר ח"ב בקונטרס זכור לאברהם סימן ט"ו, דברי יחזקאל סימן כ"ז

כמה הוא כדי דיבור כדי שאילת שלום, ולא מסיים „כדי שאילת תלמיד לרב“²⁷.

ובישוב קושית התוספות יש שכתב, שכך הוא פירושא דסוגיין, כי לית ליה לר' יוסי כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי, כלומר, שלום כזה שהוא ד' תיבות, כדי שאילת הרב לתלמיד שלום עליך או שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי שהוא ג' תיבות אית ליה, והתלמוד קיצר. לפי זה רב אחא מדיפתי שאמר שתוך כדי דיבור הוא כדי שאילת תלמיד לרב, דהיינו שלום עליך רבי, סבר כרב יוסי²⁸.

תוס' בא"ד. ושיעור כדי שאילת שלום תלמיד לרב מפרש ר"ת דהיינו טעמא דכשארם מעיד עדות או עוסק במקח וממכר וחכירו נותן לו שלום או רבו ע"כ יש לו להשיב ולהפסיק וכו', ולכך תיקנו חכמים שלא יהיה זה חשוב הפסק, וכן מוכח בנויר (דף כ, ב) דקאמר תוב לא שבקת רווחא לתלמיד. והריטב"א בנדרים²⁹ כתב: „ואין צריך בכל זה אלא שהחכמים אמרו שכדי שיעור זה רחוש... מרחשן שפוותיה דבור ראשון וכאילו הוא מדבר עדיין“³⁰.

מבואר מדבריהם, שדין תכ"ד כדיבור דמי הוא מתקנת חכמים, וכן הביאו הראשונים³¹ בשם הראב"ד, ונימוקו, דכיון דאמור רבנו הקורא את שמע שואל מפני היראה, תיקנו שלא יהא הפסק בשום דבר. והקשה הר"ן בנדרים³², אטו ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה לעולם בקום עשה. וכן הקשו התוספות בנדרים³³ דהא גבי דינין דאורייתא הוא, כגון גבי מנחת חיתין מן השעורין³⁴ וגבי שבועת העדות³⁵ אמרינו ליה, ואסיקו שצ"ל דהוי דאורייתא³⁶. ובטעם הדבר יש שכתב, שכל שאדם עושה לא בגמר דעתו הוא עושה אלא דעתו שיוכל לחזור בו תכ"ד, זולת במגדף ועובד עכו"ם ומקדש ומגרש דחמירי כולי האי אין אדם עושה אלא בהסכמה גמורה, ולכן לא מועילה חזרה אפילו תוך כדי

27 קרית מלך רב ח"ב הל' שבועות פ"ב הי"ז, וכן הוכיח בתורת רפאל ח"ג סימן כ"ז. אולם בבית ישחק הל' שבועות שם ובאמרות טהורות הל' נדרים (דף ו' מדפי הספר) הוכיחו, שזה מלשון הברייתא. 28 קרית מלך רב שם, וראה כע"ז במקום שמואל סימן מ"ג. וע"ע מה שיישבו בתדושי חתם סופר, שו"ת מהר"ן יפה סימן כ"ג ובתורת רפאל ח"ג סימן כ"ז. וראה עוד כסף משנה הל' שבועות פ"ב הי"ז, ומש"כ בביאור כונתו משנה למלך שם, שיירי כנה"ג או"ח סימן ר"ז, מקום שמואל שם, בית ישחק ופרי האדמה על הרמב"ם שם. 29 בפירושו על הרי"ף שם (כו, א מדפי הרי"ף). 30 מה שהביאו תוס' ראייה מנזיר, ראה בנוסחת הרי"בן בנויר שם על הגליון ובאהל משה שם שפירשו אחרת את הגמרא. וע"ע בחידושי ר"ח מטעלו ב"ב סימן י"ג ובשיעורי הלכה (להגר"ל בלאך) ח"א סי' כ"א. 31 הרמב"ן והנמוק"י בב"ב קכט, ב. 32 פז, א סד"ה והלכתא.

שלום⁴⁷. ויש שכתבו, דס"ל לתוספות דר' יהודה נשיאה אינו חולק על ר"ל אלא מפרש דבריו⁴⁸.
תוס' בא"ד. ושמא לענין קריעה הקילו. יש שתירצו, דחכמים השוו מדותיהן ותקנו כן בכל דבר אע"פ שאין הטעם שייך בו⁴⁹.

אמר רבא⁵⁰ עדים שהוכחשו ולכפוף הוזמו נהרגין⁵¹ דהכחשה תחילת הזמה היא אלא שלא נגמרה. כתב הראב"ד בחידושי: „וקשיא לי הא דאמרי לעיל⁵² כיון דאיתזמו להו אגניבה לגבי טביחה הוו להו פסולין וקתני משלמין לו הכל, ואי אמרת למפרע הוא נפסל אמאי משלמין לו את הכל, ואמאי לא שני ליה אע"ג דהוו פסולין הכחשה תחילת הזמה היא. אלא דאיכא למימר דאביי לא ס"ל הא דרבא. ועוד כיון דאמר אביי למפרע הוא נפסל משעה שהעיד, דנמצא שאפילו קודם ההכחשה נמי הוי פסול לעדות, הילכך כיון דאיתזמו על הגניבה ועדים פסולים לא חיילא עלייהו הזמה“.

דהכחשה תחילת הזמה היא וכו'. וז"ל הראב"ד: „הכחשה תחילת הזמה היא, ולא אמרינן כיון דאתכחיש מקמי הזמה הוו להו כעדים פסולים שהעידו דלא קיימא עלייהו הזמה, אלא כיון דאתכחיש מפי עדים, ולא מפסילותא דנפשייהו קא מיפסלי כגון גזילה וכיוצא בה, אלא מפי עדים הוא דאתכחיש, תחילת הזמה היא וחיילא עלייהו הזמה“.

מדברי רבא גראה, שכשמתבטלת העדות קודם הזמה לא שייך דין הזמה, אם כי יש לדון דמה בכך שבטלה

„והוא שהעידו כולם בתכ"ד“, והרי כיון שמן התורה תכ"ד ואחר כ"ד שוים הם, איך תיקנו חז"ל שלאחר כ"ד לא יצטרפו ויהרגו הראשונים שהוזמו. ולהאמור ניהא, שבכל אלו הנידון הוא שבתכ"ד יחשב כשעת מעשה, ובוהו גם לר"ת הוי מדאורייתא. וראה עוד שו"ת מהר"ן יפה סימן כ"ג. 45 דברי יחזקאל שם בענף ב', וכע"ז בדברי אליעזר שם. וע"ע בדברי יחזקאל שם במה שדן בדברי ר"ת. וראה עוד בקהלת יעקב תוספות דרבנן סי' שי"ד. 46 קרית מלך רב ח"ב הל' שבועות פ"ב הי"ז, תורת רפאל ח"ג סימן כ"ו. 47 קרית מלך רב שם. 48 תורת רפאל ח"ג סימן כ"ו, המפרש בנזיר ובהגהות הבי"ח שם. 49 רמב"ן ונמוקי" ב"ב קכט, ב, ר"ן נדרים פז, א, וכ"ה בתוס' ב"ב שם ד"ה והלכתא. וע"ע בנחלת משה. 50 יש ראשונים שגרסו „רבה“, ראה רמב"ן במלחמות ובתוס' רבינו פרץ. 51 מה שנקט לענין דיני נפשות אף שהסוגיא מדברת מדיני ממונות, כתב באגודת אוזב ערך הכחשה והזמה אות ז', שאם היה נוקט לענין דיני ממונות הר"א שרק בדיני ממונות סבר רבא שהכחשה תחילת הזמה, משום שגם אחר ההכחשה לא בטלה עדותו לגמרי, שהרי מועילה תפיסה בתרי ותרי, לא כן בדיני נפשות שטלה עדותו לגמרי, לכן נקט דינו בדיני נפשות. אולם בטירת אוזב שם בשם התומים סימן ל"ח כתב, שאף בדיני נפשות לא בטלה לגמרי עדות הראשונים, דיש בה נפקותא לענין גואל הדם, שאם הרג את האדם שהעידו עליו שהרג לא יהרג גואל הדם. וע"ע בגידולי שמואל. 52 בע"א.

כדיבור דמי, דאם איתא שחזר בו לא היה לו לשהות כלל ולא עביד איניש למשהי בכי האי מילתא, והאי דשתק נתרצה והשתא נמלך⁴². ולפי זה שפיר הקשתה הגמ' בכתובות דגיתרי בעדים מיד בסמוך בפחות מכדי שאילת תלמיד לרב⁴³.

יש שכתב בדעת ר"ת, שרק החזרה בתוך כדי דיבור היא מתקנת חכמים, אבל עצם היסוד שתכ"ד חשוב כשעת מעשה הוא מן התורה. ועפ"ז יישב קושית התוספות לר"ת מכסבור שמת וקרע ואח"כ מת שאם מת תוך כדי דיבור יצא ידי קריעה, דמאי תקנתא שייך בזה. ולהאמור ניהא, דשם אין הנידון לענין חזרה, אלא לענין דחשוב כשעת מעשה, ובוהו גם ר"ת מודה שנחשב כשעת מעשה מן התורה⁴⁴. עוד חידש, דאף לשיטת ר"ת שבתכ"ד אין מועילה חזרה מן התורה, מכל מקום אחר שתיקנו חכמים שיכול לחזור, אם כן מאחר שיוודע מתחילה שיוכל לחזור תכ"ד, אינו גומר בדעתו מתחילה, כיון שהרשות בידו לחזור, ונמצא ששוב מועילה החזרה מן התורה⁴⁵.

תוס' בא"י. וכן מוכח בנזיר (דף כ, ב) דקאמר תוב לא שבקת רווחא לתלמיד. יש שהקשו, מה ראייה מביא ר"ת מר' יהודה נשיאה דפליג על ר"ל, הלא אין הלכה כמותו⁴⁶. יש שתירץ, דר"ל ס"ל שהתקנה נעשתה בשביל רוב העולם שיחזירו שלום לחבריהם ולא חשו לתלמיד, ור' יהודה נשיאה הקשה דאיך לא חשו לתקנת התלמיד, ועכ"פ מוכח משם שהתקנה היא משום החזרת

ענף א', דרך המלך הל' נדרים פ"ב ה"ב קונטרס תכ"ד (דף לז, ב). 42 לשון מהרי"ט שם. וכע"ז כתבו דרך המלך שם, ברכת ראש שם, שו"מ שם. וכ"כ בדברי אליעזר ודברי יחזקאל שם, דכשחזר תיכף בלי הפסק הו"ל דאורייתא, דא"כ למאי הוצרכו לתקן לתלמיד הלוקח מקח שיוכל ליתן לרבו שלום ויכול לחזור בו אח"כ, הלא ע"י שיתן שלום אינו מפסיד כלום כיון שאינו יכול לחזור תיכף, וע"כ שתיכף יכול לחזור מדאורייתא. וגדולה מזו כתב הבי"ב באהע"ז סימן ל"ח בשיטת הרמב"ם, דאפילו בקידושין דל"מ חזרה תכ"ד אינו אלא בהפסק בינתיים, אבל כל דליכא הפסק מועילה חזרה. וראה עוד בשו"ת חת"ס אהע"ז סימן צ"ז ובאמרי הצבי. 43 דרך המלך שם, ברכת ראש שם, שו"מ שם, וכע"ז בדברי יחזקאל שם ובדברי אליעזר שם. עוד כתבו בדרך המלך, ברכת ראש ובדברי יחזקאל שם ענף ב', דעפ"ז א"ש מה שהקשו התוס' בנדרים שם ממנחת חייטין מן השעורין, דהתם דאומר בלי הפסק מועילה החזרה מדאורייתא. וראה עוד בדרך המלך שם, בברית עולם סימן ס"ו, קהלת יעקב (אלגזי) תוספות דרבנן ריש סימן שי"ד, ובמלבושי יו"ט ח"א סימן י"ז. 44 דברי יחזקאל שם ענף א', וכע"ז במלבושי יו"ט שם. ועפ"ז יישב הדברי יחזקאל קושיתו על ר"ת מכתובות, וכן מה שהקשה החת"ס אה"ע סי' צ"ז ממה שאמרו בנזיר כ, ב במי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני תכ"ד שנתפס בנזיר, דאיך יקיף ראשו ויביא חולין לעזרה ויאכלו כהנים מליקת עוף, וכן ממה שאמרו ס"ק דמכות

קא מיכוין מיכפת לא איכפת ליה. יש שהקשה, שאם הדרא לטיבלא הרי הפירות טבולים אף לתרומה גדולה, ועמי הארץ מפרישים תרומה גדולה¹⁴. וכתב, שקושיית הגמרא היא, שעם הארץ לא איכפת ליה, שיפריש אחר כך תרומה גדולה, ותירצה הגמרא דהשתא לתקוני קא מכוין, והיינו שהוא מרוב עמי הארץ שמעשרין, ולכן איכפת ליה אם הדרא לטיבלא¹⁵.

אמר מר נוטל הימנה כדי תרומה וכו', וליחוש דילמא נגע בה. פירוש בשוגג דמישתלי ונגע בה, דבשלמא ברישא איכא היכרא דמנח ליה בכפישא ונזכר שאיימנו עליו, אלא סיפא דליכא היכרא, דלמא מישתלי ונגע. וקשה, דאם לא אסיק אדעתיה דאייירי שמניח בכלי שאינו מקבל טומאה, תיקשי ליה הא קא מטמא ליה ע"ה לכלי¹⁶. ויש שכתב, דסלקא דעתא שמדובר בכלי חרס שאינו מטמא מגבו, ומכל מקום מקשה דניחוש שמא נגע באוכל או באויר כלי¹⁷.

ה"ג קאמר בכלים של עם הארץ הראויין להשתמש בהן חבר. כתב הריטב"א, דמשום הכי קרי ליה כליו של חבר, משום שכלים אלו מצויים אצל חבר שנשמר מן הטומאה, אבל כפישא ואנחותא שהם פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה לא קרי להו כלים של חבר, משום שלפעמים הם מקבלים טומאה אם יחדן לישיבה, שאז מקבלים טומאת מדרס, וכל שירדה להם טומאת מדרס, מקבלים אחר כך גם טומאת מגע¹⁸.

רש"י ד"ה הדרא לטיבלא. והוא אינו חשוד לאכול טבל שבמיתה. כתב מהר"ם שיף, דקושטא קא מפרש, דלהכי נזהרין בחלה, אבל אין צורך בזה, שכן הקשו וליחוש דילמא לא איכפת ליה ותירצו השתא לתקוני קא מיכוין מיכפת לא איכפת ליה¹⁹. רש"י ד"ה בכלי גללים. שאינן מקבלים טומאה, דאי נגע בכלי לא מקבל טומאה, ובעיסה²⁰ גופה אית ליה היכרא משום הני כלים שאינן רגיל להשתמש בהן, ועם הארץ לא אחמור רבנן עליה כולי האי לשוייה כזב גמור לטמא במשא²¹. ומה שלא חוששים שמא תסיטנו אשתו נדה, כתב

יעשה תנאי, חשיב שמשנה בשליחותו. 14 כדאיתא בבבא מציעא ז, א. 15 באר יצחק (גליק). וראה עוד במחנה יהודה. 16 חידושי הרמ"ה ושיטות קדמונים. 17 הגהות הרש"ש. וראה עוד מהר"ם שיף, תפארת יעקב ובאר יצחק. 18 וראה עוד בדרך אמונה ה' תרומות פ"ב ה"ט בביה"ל ד"ה כגון, ובהל' בכורים פ"ח ה"ב בביה"ל ד"ה ומניחה. 19 והרש"ש תמה, שלפירוש רש"י מאי פריך דילמא לא איכפת ליה. 20 מהר"ם שיף גורס

רש"י ד"ה הדרא לטיבלא. והוא אינו חשוד לאכול טבל שבמיתה. כתב מהר"ם שיף, דקושטא קא מפרש, דלהכי נזהרין בחלה, אבל אין צורך בזה, שכן הקשו וליחוש דילמא לא איכפת ליה ותירצו השתא לתקוני קא מיכוין מיכפת לא איכפת ליה¹⁹. רש"י ד"ה בכלי גללים. שאינן מקבלים טומאה, דאי נגע בכלי לא מקבל טומאה, ובעיסה²⁰ גופה אית ליה היכרא משום הני כלים שאינן רגיל להשתמש בהן, ועם הארץ לא אחמור רבנן עליה כולי האי לשוייה כזב גמור לטמא במשא²¹. ומה שלא חוששים שמא תסיטנו אשתו נדה, כתב

בתשובה לכפול לו שלום²⁵. ויש שכתב, שהאיסור לכפול קיים רק בברכת שלום שהוא שמו של הקב"ה, אבל אין איסור לכפול בכל נוסח אחר²⁶. רב חסדא מקדים ויהיב להו שלמא. כתבו הראשונים, שנהג כך כדי שלא יקדים הגוי ויצטרך לכפול את ברכתו כמנהגם של המחזירים שלום²⁷. ויש שהקשה, דאם כן מה השבח ששיבחו במסכת ברכות²⁸ את רבן יוחנן בן זכאי שמעולם לא הקדימו אדם בשלום ואפילו לא נכרי שבשוק, והרי מצוה על כל אחד להקדים את הגוי. וכתב לבאר, שמעלתו של רבן יוחנן בן זכאי שהקדים בשלום לכל אדם אף על פי שלא היה מכירו, ואף לגוי שלא היה חשש שיקדים אותו, והוסיף, שלדעת הסמ"ק²⁹ שדוקא שלום אסור לכפול לו, יש לומר ששיבחו את רבן יוחנן בן זכאי שהקדים שלום לנכרי בשוק, אפילו בלשון ברכה אחרת³⁰. ויש שכתב, שפירוש "מקדים ויהיב להו שלמא" היינו, שבמקום שהיו הרבה עכו"ם היה אומר שלום אחד לכולם, כדי שבשלום אחד יצא ידי חובתו, שאם היה ממתין היה צריך להשיב לכל אחד ביחידות, אבל בעכו"ם אחד אין נפקא מינה להקדים לו, ורבן יוחנן בן זכאי היה נוזהר אף בעכו"ם אחד להקדים לו שלום מפני דרכי שלום³¹. רב כהנא³² א"ל שלמא למר. יש שכתבו, שרב כהנא בריך פעם אחת ואמר בנוסח "שלמא למר" כדי לפייס את הגוי על שלא כפל את הברכה כנהוג³³.

ויש שכתב, על פי הנוסחא שלפניו "שלמא למר שלמא לרכי", שרב כהנא לא התכוין בברכתו הכפולה לאדם אחד³⁴. ושואלין בשלומן. השתא אחזוקי מחזקינן שואלין בשלומן מיבעיא. הקשו האחרונים, דלפי מה שכתב רש"י לעיל³⁵ שמותר לתת להם שלום אף על פי שמטיל על הנכרי שם שמים, אם כן בשואלין בשלומן יש חידוש יותר מבמחזיקין ידי עכו"ם. וכתבו ליישב, דמחזיקין ידי עכו"ם משמעו גם כן בשם, וכמו שאמר בועז לקוצרים "ה' עמכם"³⁶. אמרו ליה מנא לך דרבנן איקרו מלכים, אמר להו דכתיב³⁷ בי מלכים ימלוכו. יש שכתב, שנתכוין לרמוז להם שהיה להם לקום מפניו אף על פי שהם עצמם תלמידי חכמים, והיינו דכתיב ביה בי מלכים ימלוכו, כלומר, שהמלכים ממליכים אחרים על עצמם, וכדאיתא בבבא מציעא³⁸ דתלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה³⁹.

אמר להו הכי אמר רב יהודה אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת. במסכת ברכות⁴⁰ הגירסא "אסור לאדם שיאכל". ויש שכתב, שהאיסור הוא רק אכילה אבל טעימה מותרת, ואף שבסוגיין הגירסא "אסור לטעום", היינו במקום שקובע עצמו לסעודה, דאז גם הטעימה אסורה⁴¹. יש שכתב, שהאיסור הוא

עוד ביד דוד, ולהלן על תוד"ה אין עודרין. 25 ברכי יוסף יו"ד סי' קמ"ח סעיף ו' בשם מהריק"ש, ודייק כן מלשון השו"ע שם שכתב שטוב להקדים שלום לעכו"ם כדי שלא יצטרך לכפול, משמע שאם אירע שהגוי הקדימו מותר לכפול בתשובה. וראה ברמב"ם הל' מלכים פ"י הי"ב שכתב שבגר תושב מותר לכתחילה לכפול לו שלום, ובמאירי כתב כן לגבי אומות המאמינות במציאותו ית'. 26 סמ"ק סי' קל"ג, מובא בב"י יו"ד שם בברק הבית ד"ה אסור, כט"ז שם סק"ו, ובש"ך שם סק"ז שדייק כך גם מלשון רש"י במשנתנו ד"ה ושואלין בשלומם, ולפ"ז כתב הש"ך שגם כשאומר "שלמא" הרי זה כאומר שלום, ובוה מיירי רב חסדא ורב כהנא בסמוך. ובברכי יוסף שם כתב שהעולם סמכו על היתר זה ולא חששו לברך את הגוי בברכה בנוסח אחר, וראה להלן ציון 44 מדברי המאירי שכתב שהאיסור הוא להאריך עמהן בדברי שלום ביותר מן הרגיל, ולפ"ז בכל ברכה אסור. 27 ר"ן על הרי"ף (כת, א מדפי הרי"ף), חידושי הרמ"ה ושיטות קדמונים, הרי"ד בפסקיו, הרי"ז הלכה ה', ו' תשובות הרמב"ם (מקיצי נרדמים) סי' שע"ח, וכן כתב מהרש"א בברכות ו', ב ד"ה יקדים, בשם ועוד שמעתי. 28 ז', א. 29 הובא לעיל בציון 26. 30 ט"ז יו"ד סי' קמ"ח סק"ו. ובבאר שבע סי' נ"ט כתב שריב"ז חולק על ר"ח, ע"ש. וראה עוד ביד דוד, בכתב סופר, במשמדות

כהונה, בחידושי חתם סופר (מהר"י נ"י), ובכנה"ג יו"ד סי' קמ"ח ס"ק י"ד. 31 מהר"ם שיף. והוסיף, שרב כהנא אמר לכל אחד שלמא למר שלמא למר ולכו היה לרבו כמו שפירש רש"י. וראה עוד שו"ת מהר"י ברונא סי' קי"ב. ובמהרש"א ברכות שם כתב, דאע"פ שבגמ' שם א"ר חלבו אמר רב הונא שרק במי שיודע בחבירו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום, שאם אינו רגיל, יש לחשוש שלא יחזיר לו ויקרא גולן, מ"מ ר"ח הקדים שלום לעכו"ם מפני דרכי שלום ולא חשש שלא יחזיר לו, או שמדובר כאן ברגיל ליתן לו שלום. 32 ברי"ף הגירסא: רב נחמן בר יצחק, ובחידושי הרמ"ה ושיטות קדמונים הגירסא: רב יצחק. 33 חידושי הרמ"ה ושיטות קדמונים, וכ"ה בשר"ת הרמב"ם שם. 34 מהרש"ל בחכמת שלמה וביש"ש, וראה להלן ציון 71. 35 סא, א במשנה ד"ה ושואלין, וכ"כ הרא"ש בשביעית פ"ד מ"ג. 36 רש"ש, גרש ירחים, שו"ת מהר"י ברונא סי' קי"ב, חידושי רבי עזריאל לעיל סא, א ברש"י ד"ה וכולן וע"ש, וכ"כ הרמב"ם בפיה"ם כאן ובשביעית פ"ד מ"ג שמחזיקין היינו ה' עמכם. וראה להלן הערה 59, שהריב"ז מפרש שזה גופא התירוף של הירושלמי על קר' הגמ' הנ"ל, וראה עוד ביד דוד. 37 משלי ח, טו. 38 לג, א. 39 חידושי חתם סופר. 40 מ, א. 41 נשמת אדם כלל ה' ס"ק י"א, וכ"כ הט"ז